OSMANLI DÖNEMİ AKDENİZ DÜNYASI

Editörler:
Haydar Çoruh - M. Yaşar Ertaş - M. Ziya Köse

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Karagüllüoğlu

© Yeditepe Yayınevi
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16427

ISBN: 978-605-4052-50-9

Yeditepe Yayınevi: 133

Araştırma İnceleme Dizisi: 111

1. Baskı: Ocak 2011

Sayfa Düzeni
İrfan Güngörür

Kapak Tasarım
Sercan Arslan

Baskı-Cilt
Şenyıldız Yay. Hed. Eşya ve Teks. San. Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 11964)
Gümüşsuyu Cad. No:3/2 - Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 483 47 91-92

YEDİTEPE YAYINEVİ
Çatalçeşme Sk. No: 27/15 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com | bilgi@yeditepeyayinevi.com

OSMANLI DÖNEMİ AKDENİZ DÜNYASI

Editörler
Haydar Çoruh - M. Yaşar Ertaş - M. Ziya Köse

YEDİTEPE
İstanbul 2011

BİRİNCİ BÖLÜM

Osmanlı-Habsburg Rekâbeti Çerçevesinde Osmanlılar'ın XVI. Yüzyıl'daki Akdeniz Siyaseti

Emrah Safa GÜRKAN
(Georgetown Üniversitesi)

1. Giriş

XVI. yüzyıl, Osmanlılar'ı çeşitli cephelerde farklı politikalar üretmek zorunda bırakmıştır. Bu makalenin amacı, aynı anda doğuda Safevîler ve batıda Habsburglar'la kapsamlı bir coğrafyada uzun sürecek bir mücadeleye girişen Osmanlılar'ın Akdeniz Siyaseti'ni, Osmanlı Stratejisi'ni daha geniş çerçevede ele almaktır. Uluslararası siyasetin dengeleri gözönüne alınarak oluşturulan ve kısıtlı kaynaklarla, fizikî şartlara ve maddî kısıtlamalara karşı sürekli bir mücadele içinde uygulamaya konan bu stratejiyi belirleyen siyasî, iktisadî, coğrafî ve teknolojik faktörleri incelemektir.

Bunu yapabilmek için, Osmanlılar'ın XVI. yüzyıl Akdeniz Siyaseti'nin tutarlı bir bütünlüğe sahip olup olmadığını tartışmak gerekmektedir. Aynı hedeflere karşı ısrarlı bir ilgi göstermeleri, Osmanlılar'ın Akdeniz'deki siyasetlerini belli bir süreklilik içinde yürüttüklerini göstermektedir. 1522'de Kanûnî'nin fethettiği Rodos'un 1480 yılında fethedilemediğini ve Yavuz Sultan Selim'in

tenden haberdar olmalarını sağlayan düzenli bir bilgi akışından yararlandıklarını belirtmek gerekir. Kendi örgütledikleri oldukça gelişmiş bir haberalma ağının sağladığı bilgilere, Venedik, İngiltere, Fransa, Ragusa ve Osmanlı Yahudileri gibi başka kanallardan gelene diğerlerini de ekleyen Osmanlılar, tutarlı ve kapsamlı bir strateji geliştirebilecek altyapıya sahiptiler.

2. Osmanlı Siyaseti'ni Belirleyen Yapısal Faktörler

Osmanlı İmparatorluğu XVI. yüzyıl'ın başında Mısır ve Suriye'nin fethiyle kendisini oldukça geniş bir coğrafyada, birçok farklı zorluklarla çevrili bulmuştur. Statikleşen Osmanlı-Habsburg ve Osmanlı-Safevî mücadelelerinin yanısıra, kuzeyde Kıpçak Stepleri ve güneyde Hint Okyanusu'nda üstlendiği yeni sorumluluklar Osmanlılar'ı elindeki kaynakları daha akıllıca kullanmak zorunda bırakmıştır. Bu yeni yükümlülüklerin Osmanlı savaş kapasitesi üzerinde yarattığı baskı Osmanlıların Akdeniz Siyaseti'ni doğrudan etkileyerek, Osmanlı Stratejisi'ni dönemin devletlerarası politikasının insafına bırakmıştır. Bu açıdan Osmanlılar'ın Akdeniz Politikası'nı tek başına, ya da sadece Osmanlı-Habsburg Rekabeti kapsamında ele almaktansa, irili ufaklı birçok devletin sahnede olduğu XVI. yüzyıl uluslararası siyasetinin bütününde ele almak daha mantıklı olacaktır.

Osmanlı kaynakları üzerindeki baskıyı daha iyi anlamanın en iyi yolu bazı iktisadî faktörleri göze almaktır. Her ne kadar Osmanlılar XVI. yüzyıl'ın ilk üç çeyreğinde ciddi bir ekonomik krizle karşılaşmamışlarsa da, ellerindeki maddî imkânların yetersizliği Osmanlı Stratejisi'ni etkileyecektir. İnebahtı Bozgunu'ndan sonra oldukça hızlı bir şekilde donanmayı inşa ederken kullanılan maddî olanaklar, 1578'de Safevîler'e açılan savaştan sonra başka yerlerde kullanılacaktır. Bu ise donanmanın ihmaline ve Osmanlılar'ın aktif bir Akdeniz Siyaseti'ni askıya almalarına yol açacaktır. Dönemin

iktisadî şartları, XVI. yüzyılın sonundaki Osmanlı Tersanesi'nin içler acısı halini ve 1590'larda Osmanlı ekâbirinin Fransızlar'a, İngilizler'e ve Portekizli Dom Antônio'ya verdiği askerî yardım sözlerine rağmen, Osmanlı Donanması'nın niye Batı Akdeniz'e açılamadığını açıklamakta bize yardımcı olmaktadır.

Teknolojik ve lojistik faktörleri de gözden kaçırmamak gerekmektedir. Ne yazık ki Osmanlı tarihçileri tarafından şu ana kadar yazılanlar bunlara hemen hiç değinmemekte ve Osmanlılar'ın Akdeniz Politikası'nı fizikî engellerden bağımsız bir şekilde değerlendirip, askerî operasyonların lojistik zorluklarını hesaba katmamaktadır[5]. XVI. yüzyıl'da Osmanlı Siyaseti'ne yön verenler, aynı zamanda alınan kararları hayata geçiren ve askerî seferleri yöneten kişilerdir. Bu yöneticilerin hedefleri belirlerken söz konusu teknolojik ve lojistik faktörleri gözden kaçırdıklarını düşünemeyiz; demek ki müverrih de bunları dikkate almalıdır.

XVI. yüzyıl Akdenizi'nin savaş gemisi kadırgadır. Bu geminin en önemli özelliklerinden biri operasyon çapının kısa olmasıdır. Teknesi küçük olan bu gemilerin yük deposu ufaktır. Dolayısıyla, bu kadırgalar kürekçilerinden dolayı çok sayıda denizci barındırdıkları için sürekli bir şekilde su ve erzak ikmali için karaya yanaşmaları gerekmektedir. Bu Osmanlı Donanması'nın stratejisini anlamada bize oldukça yardımcı olacak bir ipucudur. Bu donanma, genelde kuşatma kuvvetlerini müstahkem bir düşman üssünün yakınlarına aktarmak ve daha sonra da kuşatma kuvvetlerini olası bir düşman donanmasına karşı korumak için kullanılmıştır. Rodos

---

Andrew c. Hess, "The Battle of Lepanto and its Place in Mediterranean History", *Past and Present*, 57 (1972), s. 53-73; idem, "The Moriscos: An Ottoman Fifth Column is the Sixteenth-Century Spain", *American Historical Review*, vol. LXXIV (October 1968), s. 1-25; Şerafettin Turan, "Rodos'un Zaptından Malta Muhasarası'na" içinde *Kanunî Armağanı*, Ankara 1970, s. 47-117; Tayyip Gokbilgin, "Le Relazioni Veneto-Turche nell'età di Solimano il Magnifico", *Il Veltro*, 2-4, 1979, s. 277-290.

(1522), Korfu (1537), Kastelnuovo (1539), Trablusgarb (1551), Cerbe (1560), Malta (1565), Kıbrıs (1571), Tunus (1574) bunun en güzel örnekleridir. Osmanlı Donanması'nın ofansif rolü bu kuşatma kuvvetlerini taşımak ve daha sonra da korumak iken, defansif rolü ise düşman donanmasının saldırısını doğrudan bir muharebeye girmeden karşılamaktır. Bu çekingenliğin iki nedeni vardır: Birincisi, bir kuşatmanın kaderi donanmadan çok ordunun performansına bağlıdır. Ancak, mağlubiyetin faturası ağırdır. Bir kurtarma filosu, aynı Cerbe'de Habsburg donanmasının başına geldiği gibi, kuşatma kuvvetlerinin iki ateş arasında kalmasına yol açabilir. İkincisi, kadırganın savunmadaki avantajıdır. Bir kadırga filosu, ana üssünden uzakta uzun süre operasyon yapamaz; oyalandığı her gün gücünden bir şey yitirir. Oysa yakınlarında su ve erzak ikmali yapabilecek üsleri olan bir donanma, kötü hava şartlarıyla karşılaşmadığı sürece, istediği kadar bekleyebilir. Rakibinin dezavantajları nasıl olsa onu geri çekilmeye zorlayacaktır; su ve erzak kıtlığının yanısıra, bir başka problem de karaya karşı saf tutmak için sürekli kürek çekmek zorunda kalınmasıdır. Buna en güzel örnek Barbaros Hayreddin'in kendisinden sayıca üstün düşman donanmasını Preveze Körfezi'nde beklemesidir. Ağzı oldukça dar olan körfeze safını bozmadan giremeyen Doria'nın donanması körfezi bloke etmek ve ters rüzgârlara karşı demir atmak zorunda kalacaktır ki bu sürekli kürek çekmek ve yorulmak demektir. Bir süre sonra da geri çekilecektir. Bu tip bir geri çekilmenin, olası bir saf bozma durumunda hezimete dönüşmesi, aynen bu örnekte olduğu gibi, an meselesidir[6].

XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Akdeniz'de "stratejik hareketsizlik"e yol açan iki önemli değişiklik kadırga savaşının kaderini belirlemiştir. Birinci olarak, kadırgalar daha güçlü ve büyük

---

6 John Francis Guilmartin Jr., *Gunpowder and Galleys: Changing Technology and Mediterranean Warfare at Sea in the Sixteenth Century*, Cambridge University Press, London 1974, s. 75-7, 217-9.

bir şekilde inşa edilmeye başlanmış; ancak bu da kürekçi ihtiyacını arttırıp, kadırgayı kıyıdaki bir üsse daha da mahkûm etmiştir. İkincisi, Askerî Devrim'in sonucu olan İtalyan tipi istihkâmların *(trace italienne)* artması[7] ve topların daha da yaygınlaşmasıyla, kuşatmaların daha uzun sürmeye başlamasıdır. Bu iki faktör, bir yandan kadırga filolarının operasyon çapını daraltıp ofansif yönünü daha da törpülerken; bir yandan da Akdeniz'deki mücadeleyi merkezî devletler için malî açıdan oldukça külfetli kıldığından, bu denizi daha ufak ve hareketli gemilerle yağma üzerinden geçimlerini sağlayan korsanların "Küçük Savaş"ına bırakmıştır[8]. Osmanlı Donanması'nın 1558'den sonra artık Batı Akdeniz'de operasyonlara girişmemesi, Hristiyan Donanması'nın İnebahtı'daki zafere rağmen Kıbrıs'a yardıma gidememesi ve nihayet iki tarafın da ekonomik zorluklar nedeniyle 1580'lerden sonra büyük deniz harekâtlarına girişememeleri hep bu iki faktörle ilişkilendirilebilir.

Bu çerçevede, Osmanlılar'ın Habsburglar'a karşı yapısal bir avantajından bahsetmeden geçmemeliyiz. Kolaylıkla seferber edebildikleri kaynakları ve Batı Akdeniz'de korsanlar sayesinde edindikleri limanları Osmanlılar'a Habsburglar karşısında stratejik bir avantaj sağlamış ve deniz harekâtlarının hedefini ve zamanını belirleme şansı vermiştir. Bu da, Habsburglar bir sene boyunca sürekli teyakkuz halinde, dedikodu ve spekülasyonların esiri olurken,[9] Osmanlılar'ın bu tip endişelerden uzak bir şekilde, tutarlı bir strateji oluşturmasına yardım etmiştir. Habsburglar, Venedik'in işbirliği olmadan (1537-9, 1570-2) Osmanlı sularında

---

7 Geoffrey Parker, *Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West, 1500-1800* Cambridge University Press, Cambridge 1986.

8 Guilmartin Jr., *Gunpowder and Galleys*, s. 221-9.

9 Cerbe Zaferi'ni takip eden 4 yıl bunun en güzel örneklerinden biridir. Bk. Fernand Braudel, *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, Paris A. Collin 1966, c. II, s. 297-301.

dolaşamazlar, yani insiyatifi ele alamazlardı. Cerbe ve Trablusgarb gibi kendi üslerine yakın hedeflere saldırırlarken bile, Kıta Avrupası'nda barışa ihtiyaçları vardı. Bir kaç istisna dışında bu şartları bulmak mümkün olmayacaktı.

Gene de bu hesapları yaparken temkinli olmak ve determinizmin kucağına düşmemek gerekmektedir. Belgeleyebileceğimiz bazı hesaplar stratejik ve lojistik dengeleri hiçe sayan hayalci hesaplardır. Bir kaç örnek verelim. 1532'de Osmanlılar'ın üç koldan, karadan Macaristan ve denizden Puglia ve Hint Okyanusu üzerinden saldırıya geçeceklerine, tecrübeli Andrea Doria'yı saymazsak, birçok Habsburg kumandanı inanmış ve hesabını buna göre yapmıştır[10]. Buna, İspanyolların bir deniz seferiyle kısa yoldan İstanbul'u alma planlarını da ekleyelim. Ege Denizi'ne hâkim olan, sırtını koskoca bir imparatorluğun kaynaklarına yaslamış Osmanlılar'ı böyle tek bir vuruşta yıkabileceklerine, aksi istikametteki bütün işaretlere rağmen, gene de inanmışlardır. Osmanlılar söz konusu olduğunda da durum farklı değildir. İnebahtı'daki felaketin sorumlusu, bu faktörleri gözardı eden ve merkezden emirler yollayan İstanbul'daki yöneticilerdir[11].

Bir başka önemli faktör de fizikî şartlardır. Bu şartlar, askerî operasyonların ömrünü, başarısını ve malî yükünü belirlemekte, bu da karar alıcıların hesaplarına doğrudan etki etmektedir. İlk ve en belirleyici olanı hasattır; buğday ambarlarının doluluğu ve

---

10 Jean Aubin, "Une frontière face au péril ottoman: la Terre d'Otrante (1529-1532)", içinde Gilles Veinstein (Ed.), *Soliman Le Magnifique et son Temps: Actes du Colloque de Paris Galeries Nationales du Grand Palais, 7-10 Mars 1990* (Paris: La Documentation, Française, 1992), s. 478.

11 Zira Mü'ezzinzâde'nin Kılıç Ali başta olmak üzere birçoklarının uyarısını dikkate almadan, bekleyip avantaj sağlamak yerine, yıpranmış bir donanma ile düşmanın karşısına çıkmasının nedeni muhtemelen merkezden aldığı emirlerdir.

Akdeniz'in güvenilmez yağışları siyasete yön verecektir. Osmanlı buğdayına her zaman muhtaç olan Venedik, Kıbrıs'ı Osmanlılar tarafından kuşatılırken dahi, Habsburglar'la bir ittifaka ancak Sicilya'nın buğday ambarlarının açılması koşuluyla yanaşacaktır[12]. Erzak ve levazımat ikmali de önemlidir. Malta gibi taşlık bir adada karşılaşılacak ikmal problemleri kuşatmanın süresini uzatacak, bu da akabinde kuşatmanın maliyetine ve en nihayetinde kaderine etki edecektir. Barbaros 1538'de Preveze'de coğrafi ve iklimsel faktörleri ustaca kullanarak Doria'ya üstün gelmiş,[13] aynı bilgeliği gösteremeyen Mü'ezzinzâde 1571'de Osmanlı Donanması'nı felakete sürüklemiştir. Gene aynı şekilde, 1516 ve 1519'da Cezayir önünde fırtınaya yakalanan Habsburg donanmalarından gerekli dersi almayan ve 1541'de usta denizci Doria'yı dinlemeyen Şarlken'in, seyr ü sefer mevsiminin neredeyse sonunda, 13 Ekim'de Balear Adaları'nda topladığı ve 23 Ekim'de Cezayir önlerine getirdiği donanma hemen ertesi gün fırtınaya yakalanmış ve 26'sında ağır kayıplar vererek (150 gemi ve 12.000 asker) geri çekilmek zorunda kalmıştır. 1559'da hazırlanmakta geç kalan Habsburg Donanması fırtınaya tutulup Malta'da 10 hafta geçirmek zorunda kalmış[14] ve ertesi bahar Cerbe'de ona yetişen Osmanlı Donanması önünde aldığı yenilgi gözönüne alınırsa, bu gecikme ona pahalıya patlamıştır. Bu şartları dikkate alanlar ve hesabını ona göre yapanlar ise karlı çıkmıştır. Uluç Ali 1569'da Tunus'a Cezayir'den bir ordu yollamadan önce, Habsburg Donanması'nın İtalyan birliklerini İspanya'ya taşımak için uzaklaşmasını ve seyr ü sefer mevsiminin geçmesini beklemiş ve zahmetsiz bir fetih yapmıştır. Coğrafi şartların etkisi uluslararası anlaşmalara kadar uzanacaktır; 1503'te Kefalonya'yı bırakıp Ayamavra'yı tutan Osmanlılar'ın gerekçesi, korunaklı bir

---

12 Braudel, *La Méditerranée*, c. II, s. 390.

13 Guilmartin, *Gunpowder and Galleys*, s. 42-56.

14 Manfroni, *Storia della Marina Italiana*, c. III, s. 412-3.

limana sahip olan bir adayı, dağlık ve seyrek nüfuslu bir diğerine tercih etmektir.

Bütün bu faktörleri göze alarak Osmanlılar'ın stratejik hedeflerini incelemeye başlayalım.

3. Denizine Sahip Çıkmak: Doğu Akdeniz Siyaseti

Osmanlılar'ın Doğu Akdeniz'deki stratejisinin coğrafi kapsamı 1517 yılında Mısır ve Suriye'nin fethiyle bir anda genişlemiştir. Artık Doğu Akdeniz kıyılarının tamamına hükmeden Osmanlılar için geriye bu denize el koymak, onu Hristiyan korsanlardan temizlemek ve güvenli kılmak kalmıştı. Daha önce hedefleri Çanakkale Boğazı'nı ve Adriyatik'e ulaşan deniz hatlarını kontrol altına almakla sınırlı olan Osmanlı stratejisi, bir anda İstanbul ile Mısır arasındaki hatların güvenliğini sağlamakla da yükümlü oldu. Bu da Osmanlılar'ın, Anadolu, Mısır ve Suriye arasında stratejik bir konuma sahip olan Kıbrıs ve Girit ile Ege Denizi'nin çıkışını tutan Rodos gibi hedeflere artan bir ilgi göstermelerine neden oldu.

Rodos'ta konuşlanmış Aziz Jean şövalyeleri korsanlık ve yağma ile uğraşmakla kalmayıp, Müslümanları esir etmekte[15] ve Batı Avrupa'ya Osmanlılar hakkında istihbarat sağlamaktaydı. Ayrıca Cem Sultan'ı ağırlayıp Papa'ya teslim eden, 1495'te Alpler'i geçen Fransa Kralı VIII. Charles'ı Osmanlılar'a karşı kışkırtan,[16] diğer Hristiyan korsanlara yataklık eden ve hemen her haçlı projesinin baş teşvikçisi olan Rodos şövalyeleri, Osmanlı merkezinin yakı-

---

15 1522'de adada 3.000 Müslüman esir bulunmaktaydı, Marino Sanudo, *I diarii di Marino Sanuto (MCCCCXCVI-MDXXXIII) dall' autografo Marciano ital. cl. VII codd. CDXIX-CDLXXVII* (Venezia: F. Visentini, 1879), XXXIII col. 385. Aynı zamanda I. Selim'i adayı fethetmeye kışkırtan adadaki Müslüman esirlerden birinin yazdığı bir mektup için bk. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E 6206.

16 Paul Durrieu, "Délivrance de la Grèce projetée en France a la fin du quinzième siècle", *Revue d'histoire diplomatique*, XXVI (1912), s. 345.

nında bir Hristiyan karakolu görevini üstlenmekteydi. Osmanlılar, 1499-1503 Savaşı'nda Rodos limanını Venedik gemilerine açan şövalyelerin kendileri için arz ettikleri tehlikeyi bir kez daha gözlemleme şansı buldular. Şövalyeler ile Osmanlılar arasında her ne kadar XV. yüzyılın sonuna doğru bir *modus vivendi* oluştuysa da, 1499-1503 Savaşı sırasında Osmanlı hizmetine giren Kemal ve Burak Reis gibi müslüman korsanların Ege Denizi'ndeki faaliyetleri bu dengeyi alt üst ettti[17]. Rodos'un fethinin belki başka bir amacı da İstanbul-Eğriboz hattındaki buğday ikmal hatlarını emniyet altına almaktı[18]. 1522'deki fetih bu son problemi çözdüyse de, Ege Denizi'nin güvenliğini sağlamakta yetersiz kaldı. Adanın fethiyle birlikte, Rodos ve Oniki Adalar çevresinde bir kaç kadırgadan oluşan ufak bir filo bırakmak zorunda kalan Osmanlılar,[19] Şarlken'den 1530'da Malta'yı üs olarak alan şövalyelerin Ege Denizi'ne sızmasını engelleyemediler[20].

Ege Denizi'ndeki bir başka fetih de, 1566 yılında Piyale Paşa'nın donanma ile varıp savaşmadan teslim aldığı, Ceneviz *Maona*'sının 1346 yılından beri elinde tuttuğu[21] Sakız Adası'nın ele geçirilmesidir. Fethin görünür sebepleri, 1470'de Eğriboz'un Osmanlılar'ın eline geçmesiyle konan ve Yavuz döneminde 10.000 düka'ya çıkarılan verginin ödenememesi,[22] Aziz Jean şövalyelerine

---

17 Alberto Tenenti, "I corsari nel mediterraneo agli inizi del cinquecento", *Rivista Storica Italiana*, 72/2 (1960): 235-289.

18 Nicolas Vatin, "La conquête de Rhodes", in *Soliman Le Magnifique et son Temps: Actes du Colloque de Paris Galeries Nationales du Grand Palais, 7-10 Mars 1990*, ed. Gilles Veinstein (Paris: La Documentation, Française, 1992), s. 436-7.

19 Mühimme Defterleri bu konuda hükümlerle doludur. BOA, *MD*, passim.

20 Vatin, "La conquête de Rhodes, s. 446.

21 Ancak ada Ceneviz kontrolüne daha 1261'de geçmiştir.

22 Bunların Hicri 972 itibariyle üç yıllık vergi borcu vardı, BOA, MD, VI, hk. 963.

istihbarat sağlanması[23] ve belki de Andrea Doria ile Osmanlılar arasındaki gizli bir anlaşmanın, yaşlı amiralin ölümünden sonra geçerliliğini yitirmesidir[24]. Ancak, bu adadaki Ceneviz kolonisinin İstanbul-İskenderiye hattını doğrudan tehdit ettiği görüşünde değiliz. Rodos'un aksine buradaki Ceneviz kolonisi, istihbarat aktiviteleri bir yana bırakılacak olursa, herhangi bir askerî tehlike arzedemezdi; zaten adanın çaresizce teslim olması da bunun kanıtıdır. Bu, aynı zamanda Osmanlılar'ın Rodos'tan sonra neden Sakız'ı fethetmekte geciktiklerini de açıklamaya yardımcı olur[25].

Osmanlılar'ın Doğu Akdeniz'deki son önemli hamlesi 1570 yılında Kıbrıs'a karşıdır. Bu ada Mısır'a uzanan deniz yolunun güvenliği açısından oldukça önemli bir yere sahip olmakla beraber,

---

23 Daniel Goffman, *The Ottoman Empire and Early Modern Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), s. 152.

24 Guilmartin, *Gunpowder and Galleys*, s. 26. Aynı zamanda, Cenevizliler'in bir yandan Habsburg Donanması'na gemi verirken öte yandan da Ceneviz topraklarına saldırmaması için Osmanlılar'a rüşvet verdiğini de biliyoruz. Bk. Manfroni, *Storia della Marina Italiana*, c. III, s. 398-9.

25 Bu noktada, Sakız'ın fethindeki gecikmenin Rodos'un fethinin acil olmadığını ispatladığını düşünen Vatin'le ("La conquête de Rhodes", s. 449) aynı görüşte değilim. Sakız'ın, Rodos'un tam tersine, Osmanlılar için stratejik bir tehlike doğurmaması, adanın fethindeki gecikmeyi açıklamaya ve Vatin'in fikrini çürütmeye yetmektedir. Aynı zamanda buradaki Ceneviz Kolonisi, Rodos'taki şövalyelerin aksine, Osmanlılar için önemli bir fonksiyona sahipti. Osmanlı askerîyesi için oldukça önemli bir hammadde olan kalay, İngiltere'den Sakız'daki Ceneviz Kolonisi'nin aracılığıyla elde edilmekteydi. Bu fethin ardından Osmanlılar tedarikinde dışa bağımlı oldukları tek askerî hammadde olan kalayı bulmakta, 1580'lerde İngilizlerin Doğu Akdeniz Kumpanyası'nın sahneye çıkmasına dek zorlanacaklardı. Gábor Ágoston, *Guns for the Sultans: Military Power adn the Weapons Industry in the Ottoman Empire* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), s. 165-6; Niccolò Capponi, *The Victory of the West: The Great Christian-Muslim Clash at the Battle of Lepanto* (Cambridge: Da Capo Press, 2007), s. 95.

fethi yukarıda belirtildiği gibi, II. Selim'in yakın çevresi tarafından tasarlanmış; ancak Venedik yanlısı ve Habsburg karşıtı bir politikadan yana olan Sokollu Mehmed Paşa'nın direnişi ile karşılaşmıştı. Bu direnişe rağmen, Sokollu'nun koltuğunda gözü olan II. Selim'in lâlâsı Mustafa Paşa, 1568'de Kaptan-ı Deryalığı kaybeden Piyale Paşa, Pertev Paşa ve son olarak Sefardim Yahudilerinin başını çeken, Venedik'in azılı düşmanlarından ve II. Selim'in gözdelerinden Yasef Nasi'den oluşan savaş yanlılarının üstün gelmeleriyle, Osmanlılar'ın ilgi alanı Batı Akdeniz'den Doğu Akdeniz'e kaymıştı. 1560'ta Cerbe'de kazandığı avantajı kovalamayan, 1565'te ağır kayıplar vererek Malta önünden çekilen Osmanlılar, 1569'da Endülüs'de ayaklanan müslümanların yardım isteklerine rağmen, daha önce de değindiğimiz "stratejik hareketsizlik" nedeniyle, Batı Akdeniz'in içlerinde yeni bir maceraya girmek istememiştir. Zaten Avusturya Habsburgları ile 1568'de imzalanan muahede Osmanlı-Habsburg Rekabeti'nin tansiyonunu da düşürmüştür. Orta Avrupa'da barış hüküm sürdüğü müddetçe, Batı Akdeniz'de girişilecek bir sefer daha da az anlam taşımaktadır. Ancak, Osmanlılar'ın bir de hesap hatası vardır. Bu, Endülüs'teki ayaklanmayı gözünde büyütmek ve olası bir Venedik-Habsburg İttifakı'ndan hiç şüphelenmeden, bir nevi Uluç Ali'nin sessizce Tunus'u aldığı gibi, Venedik'in bu kötü korunan adasını tek bir vuruşta, hem de bütün enerjisini Din Savaşları'nın üçüncüsüne vermiş olan Fransa'nın oyalayıcı yardımı olmadan çekip alabileceğini düşünmektir.

4. Osmanlı-Habsburg Rekabeti: Mağrib Korsanları ve Batı Akdeniz Siyaseti

Osmanlılar, Batı Akdeniz'de de aktif bir siyaset izlemiştir. Buradaki Osmanlı varlığı, daha Kemal ve Burak reislerin buralarda belirdiği XV. yüzyılın sonlarına kadar gitse de, Doğu Akdeniz'li denizcilerin bölgede tutunması, 1513 yılını bulmuştur. Bu tarihte, Oruç ve Hızır reisler Tunus Sultanı hizmetine girip Halkü'l-Vâd'ı

(İsp. La Goleta) kendilerine üs edinmiş,[26] 1516'da Cezayir'i ele geçirmiş ve 1519'da Yavuz'un metbûîyyeti altına girip[27] burayı nominal bir Osmanlı eyaleti haline getirmişlerdi. Ancak gene de Oruç'un 1518'deki ölümü, hemen akabinde Hızır'ın Cezayir'den kovulması[28] ve Osmanlılar'ın Batı Akdeniz'e yeterince ilgi göstermemeleri bu sözde işbirliğinin ileri gitmesini geciktirmiştir. Kısacası, 1530'lardan önce Batı Akdeniz'i kapsayan tutarlı bir Osmanlı politikasından bahsetmemiz mümkün değildir. Bu dönemde Osmanlı vak'anüvislerinin Kuzey Afrika'daki gelişmelere ilgisiz kalması da bunun başka bir kanıtıdır. Osmanlı korsanları, İspanya'dan kovulmuş ve İberya kıyılarını iyi bilen, Müslüman denizciler kılavuzluğunda yağma ve vurgun yapıp, Kuzey Afrika'daki Müslüman limanlarını ve pazarlarını kullanmaktaydılar. Bunların Osmanlılar ile ilişkisi yüzeyseldi. Padişahın adına hutbe okutmak ve Anadolu'dan adam toplama izni ile bir miktar yeniçeri ve top karşılığı Osmanlı'ya vasallık etmekle yetinmekteydiler[29]. Osmanlı vasalı olarak, Padişah'ın prestiji sayesinde yerel halkın gözünde meşruiyyet kazanmakta ve imparatorluğun askerî kaynaklarından yararlanmaktaydılar. Şimdi, iki tarafı daha sıkı bir işbirliğine iten siyasî faktörleri gözden geçirelim.

---

26 Bazı çağdaş kaynakların Oruç ve Hızır reislerin Tunus'a gelmelerini 1504 yılında kaydetmesine rağmen, Svat Soucek bu kaynakların bu ikisini Kemal ve Burak reislerle karıştırıp yanıldığını ispatlamış ve 1513 tarihini öne sürmüştür. Bk. Svat Soucek, "The Rise of the Barbarossas in North Africa", *Turcica 7* (1975), s. 246. Bu dönemde Batı Akdeniz'de olan Pîrî Reis'in de iki kardeşten hiç bahsetmemesi bu tezi kuvvetlendirmektedir. Dönemin Venedikli gözlemcisi Sanuto da Barbaros'tan ilk kez 1515'te bahsetmektedir. Sanudo, *I Diarii*, c. XX, s. 309.

27 Cezayir'den Yavuz'a daha önce zaten üç elçi gitmiştir. Bk. Seyyid Murâdî Re'is, *Gazavât-ı Hayreddin Paşa*, (Ed. Mustafa Yıldız), Aachen 1993, s. 76-8, fos. 63a-66b; s. 87-8, fos. 84a-85a ; s. 114, fol. 135a.

28 Seyyid Murâdî Re'is, *Gazavât*, s. 130, fol. 167a.

29 Galotta, "Khayr al-Din", *Encyclopedia of Islam*, 2. basım.

Bunlardan ilki, Habsburglar'ın 1516 ve 1519'daki müdahalelerini bertaraf eden korsanların, 1529'da Cezayir kenti karşısındaki İspanyolların Peñon adını verdikleri bir kaya parçası üzerinde bulunan İspanyol istihkâmını ele geçirmesi ve aynı ana denk gelen Valois-Habsburg Barışı ile değişen Habsburg Politikası'dır. II. Fernando döneminde başlanan Kuzey Afrika *Reconquista*'sı (Melila, 1497; Mersü'l-Kebîr, 1505; Peñon de Velez de la Gomera, 1508; Vahrân, 1508; Becaye, 1510; Trablusgarp, 1510), 1516'da Şarlken'in başa geçmesi ve Habsburg-Valois Savaşları'nın başlaması ile yüzüstü bırakılmışsa da, 1529'da İtalya ve Alçak Ülkeler'de barışın hâkim olması ve Barbaros'un Peñon'u ele geçirmesi Habsburglar'ın Kuzey Afrika ile tekrar alakadar olmalarına yol açmıştır. İkinci önemli faktör ise, Cenevizli amiral Andrea Doria'nın 1528'de Şarlken'in emrine girmesi ve filosunu Habsburglar'a kiralamasıdır. Bu katılımla güçlenen Habsburg Donanması, 1532'deki Alman Seferi sırasında Osmanlılar'ı Adriyatik kıyılarından vuracak ve Koron'u ele geçirerek Osmanlı Donanması'nın zayıflığını ortaya koyacaktır[30].

Kısacası 1533'e gelindiğinde iki tarafın da birbirine ihtiyacı vardır ve Venedikliler'in uzun süredir korktukları Osmanlı-Mağrib korsanları işbirliği başlayacaktır[31]. Osmanlılar tersanelerini ve donanmalarını korsanların emrine verirken, korsanlar da Osmanlı İmparatorluğu'nun hammadde, asker ve gemi malzeme-

---

30 Lütfi Paşa suçu Osmanlı Kaptan-ı Deryası'na yüklemektedir: "Lâkin baş ve bug olan kimesne har'âbat ehli ve şâribü'l-hamr olub gemilerin tedârikin idemeyüb hamâkatından gemileri bozub kendü İslâmbola dönmüş idi. Ana binâen kâfir dahî meydanı hâlî bulub bu hadiseleri itdi." Lütfi Paşa, Tevârih-i 'Ali 'Osman (İstanbul, 1341), s. 343

31 Venedikliler'in İstanbul'daki temsilcisi Pietro Zen'in 28 Şubat 1532 tarihli mektubuna göre, Barbaros daha bu tarihte Tersane'deki aksaklıklar nedeniyle göreve çağırıldıysa da, ancak 1533'de gelebilmişti. Sanudo, *I diarii*, c. LV, col. 615.

leri gibi kaynaklarından yararlanacaklardı[32]. Koron'u kuşatan ve ancak Doria'nın denizden yardım getirmesine engel olamayan Osmanlılar'ın Barbaros Hayreddin'i çağırmaktan başka çaresi kalmamıştı; tecrübeli korsan 1533'te Osmanlı Donanması'nın başına getirilecekti. Avusturya Habsburgları ile bir muahede imzalayan ve gözünü doğuya çeviren Osmanlılar, 1532'deki gibi tehlikeli bir durumla karşılaşmamak için güçlü bir donanmaya ihtiyaçları olduğunu anlamışlardı. Doria önderliğindeki Habsburg Donanması Osmanlılar'ın kıyı tahkimatlarına kolaylıkla üstün gelmişti. Buradaki Hristiyan nüfusun işbirliği ihtimali de gözönüne alındığında, bu Osmanlılar için oldukça tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi. Bu tip bir işbirliğinin Arnavutluk ve Mora gibi dağlık ve kronik isyan halinde bulunan bölgelerde oldukça tehlikeli olabileceğini gözönünde bulundurmalıyız; zira gerek Osmanlılar'ın ve gerek Habsburglar'ın bu ihtimal üzerinde kafa yorduklarını biliyoruz.

Barbaros komutasındaki ilk seferinde Osmanlı Donanması Tunus'u fethettiyse de, bir sene sonra Şarlken'in kendisinin de mevcut bulunduğu bir kuşatmaya direnemeyip Tunus'dan geri çekilmek zorunda kaldı. 1534 Tunus Seferi'nin ana nedenlerinden biri Osmanlılar'ın kendi kıyılarını korumak için savaşı Habsburg kıyılarına taşıyıp insiyatifi elinde bulundurmak istemesiydi. Böylece, Osmanlılar saldırı yapıp yapmamayı ve yapmak isterlerse, yapacakları noktayı seçme şansını elde ediyorlar ve Habsburg Donanması'nı beklemeye, sabretmeye ve sürekli teyakkuz halinde olmaya zorluyorlardı.

Gene de 1534 Seferi'nin bir başka kilit rolüne değinmeden geçmeyelim; bu tarih, Batı Akdeniz'in Osmanlılar'ın ilgi alanına

---

[32] Kereste ve savir mühimmat için bk. BOA, *Mühimme Zeyli Defterleri (MZD)*, V, hk. 178; demirli tekerlek, kundak, dingil ve sayir için bk. BOA, *MD* XXXVI, hk. 195.

girdiği tarihtir. Bu sefer, Osmanlılar'ın ileride yapacağı, İtalya'yı hedef alan daha kapsamlı bir harekat için bir ön sefer niteliğindeydi. Batı Akdeniz ile Doğu Akdeniz arasındaki geçişi, yani Sicilya Boğazı'nı elinde tutan Tunus'un fethi ile Osmanlılar kendilerine, Habsburg topraklarına bir gecelik mesafede,[33] Halkü'l-Vâd'da korunaklı bir liman bulabilirlerdi. Osmanlılar, Balkanlar'da uyguladıkları askerî stratejinin bir benzerini Akdeniz'de de uygulamaktaydı. Osmanlı Donanması İtalya'daki Habsburg kıyılarını yıpratmak, buradaki savunma sistemi hakkında bilgi toplamak ve en sonunda böyle bir seferi kolaylaştıracak üsler bulmak için 1534 yılında İstanbul'dan demir aldı. Marki de la Tripalda'nın kontrolünde oldukça etkili olan Güney İtalya'daki Habsburg istihbaratının sessizliğine dayanan del Moral'in bu harekâtın daha önceden planlanmadığı, Napoli'de kendisine bir üs bulamayan Barbaros'un Tunus'a yöneldiği tezini kabul ettiğimizi belirtelim[34]. Daha 1532'de Tunus halkı tarafından şehri yönetmeye davet edilen Barbaros,[35] İstanbul tarafından çizilen genel bir çerçeve içinde kalarak olsa da, bu sefere kendi kendine karar vermiştir. Zaten Tunus'a saldırmayı en baştan kafasına koymuş olsaydı, tahtta hak iddia eden Raşid'i de yanında getirir ve kuşatma sırasında Raşid yanındaymışcasına davranıp Tunus halkını kandırmak zorunda kalmazdı[36].

---

33 Sicilya valisinin Şarlken'e yazdığı 30 Eylül 1534 tarihli mektuba göre Tunus, Sicilya'dan 80-100 mil mesafededir ve buradan korsanlar, yaz veya kış farketmeksizin, bir gecede Sicilya'ya saldırabilmektedir. Archivo General de Simancas (AGS), *Estado (E)* 1017, fols. 66-7.

34 Jose Maria del Moral, *El Virrey de Napoles Don Pedro de Toledo y la Guerra contra el Turco* (Madrid: Consejo Superior de Investigaciónes Cientificas, 1966), s. 168-9.

35 Diego de Haëdo, *Histoire des rois d'Alger,* (Çev. H. D. De Grammont), Alger: Adolphe Jordan 1881, s. 46-7.

36 Alphonse Rousseau, *Annales Tunisiennes ou aperçu historique sur la règence de Tunis,* Edition Bouslama 1980, s. 13-14.

Tunus'un ertesi yıl kaybedilmesi Osmanlılar'ın planlarını suya düşürdüyse de, 1537 yılında Korfu'ya karşı girişilen başarısız harekât, Osmanlılar'ın İtalya'daki Habsburg topraklarına bir kez daha göz diktiğini ve buralara yakın bir üs aramaya devam ettiğini göstermektedir. Ferdinand ile 1533'te imzalanan muahedenin verdiği rahatlıkla Venedik'e savaş açan Osmanlılar, Ege ve Yunan Denizi'ndeki bazı adaları fethettikten sonra Korfu'yu kuşattılar. Bu harekât esnasında Osmanlı Donanması'nda Melfi Prensi ve oğlu Corata Markisi, Soma ve Nicastro dükleri gibi Habsburg yönetiminden bıkmış bazı Napoli asilzadelerinin bulunması, bize Osmanlılar'ın Korfu'nun ardından Napoli'ye karşı bir sefer planladıklarını göstermektedir[37]. Korfu'nun ele geçirilmesi ile Osmanlılar, Adriyatik sahillerini koruma altına almak ve donanmasını uzaklara yolladığı zaman ortaya çıkabilecek bir karşı saldırının da önünü kesmek istemiş olabilirdi; zira ada özellikle sürekli isyan halinde olan Arnavutluk sahillerine yakındı. Osmanlılar Korfu kuşatmasındaki başarısızlıklarını Kıbrıs Savaşı sırasında pahalıya ödeyeceklerdi. Hristiyan Donanması için önemli bir üs olan Korfu'dan Venedikliler Arnavutluk asilerini kışkırtıp, bunlarla ortak askerî harekâtlara girişecek ve Osmanlı savunması hakkında bilgi toplayacaklardı[38]. Son olarak, Adriyatik'in çıkışını tutan bu ada Venedik ile Doğu Akdeniz'deki kolonileri arasındaki iletişimi sağlamaktaydı; buranın fethi ileride Kıbrıs ve Girit'e karşı yapılacak harekâtları da kolaylaştıracaktı.

Osmanlılar'ın Korfu'yu kuşatması Venedik ve Habsburglar'ı işbirliğine itmiş, ancak Barbaros Hayreddin müttefik do-

---

37 Del Moral, *El Virrey de Napoles*, s. 85, dn. 6.

38 Bk. BOA, *MD*, X, hk. 350, 351, 539; XII, hk. 275, 315, 390, 391, 1217; XIV, hk. 164, 445, 1356, 1358; XVI, hk. 1312. Ancak bunların sadece Korfu'ya yakın isyanlar olduğunu ve Kıbrıs Savaşı esnasında Adriyatik ve Mora sahilleri ile Ege Adaları'nda Hristiyan re'ayanın çıkardığı diğer isyanlarla ilgili MD IX, X, XII, XIV, XVI, XVIII ve XIX'da onlarca belge bulunduğunu belirtelim.

nanmasını Preveze Savaşı'nda geri püskürtmeyi başarmış ve Osmanlılar'ın bu savaşı kazanmasını sağlamıştır. Ancak gene de Doria'nın donanmasına önemli bir zarar verememiştir; kayıplar İnebahtı'dakilerle karşılaştırılamayacak kadar azdır. Bir de buna Osmanlı Donanması'nın bu zaferden az sonra yakalandığı bir fırtınada önemli kayıplar verdiğini de ekleyelim[39]. Ancak, bu savaşın siyasî etkileri oldukça belirleyici olmuştur. Doria'nın Adriyatik'e geç gelmesine ve Osmanlılar'dan rüşvet aldığı dedikodularına kızan Venedikliler, 1539 yılında Barbaros Kastelnuovo'yu kuşatırken oradaki Habsburg garnizonuna yardım göndermemiş[40] ve Osmanlılar'la barış yapmayı seçmiştir. Osmanlılar için Mağrib korsanları neyse, Habsburglar için de Venedikliler odur. Bu sonuncuların üslerini kullanmadan Habsburg Donanması'nın Osmanlı sularında gezmesi imkânsızdır; kısacası insiyatif bir kez daha Osmanlılar'ın eline geçmiştir. Habsburglar'ın bir sonraki hedefi bu yüzden Batı Akdeniz'de, saldırmaya nicedir hazırlandıkları Cezayir olacaktır. Ancak bir süre sonra Habsburglar burada bile rahat edemeyecekler ve Osmanlı Donanması'nın 1540'lar ve 1550'lerde defalarca Habsburg Akdenizi'nin kalbine, Ligurya ve Tiren Denizi'ne kadar sokulmasını engelleyemeyeceklerdir. Bu, İnebahtı'ya kadar süren bir üstünlüktür.

Preveze'deki Osmanlı zaferine rağmen, Osmanlı-Habsburg Rekabeti'nin merkezi Venedikliler'le imzalanan 1540 ahdnâmesi ve gene aynı yıl Osmanlılar ve Avusturya Habsburgları arasında Zapolya'nın ölümüyle çıkan savaş nedeniyle tekrar Macaristan'a kaymıştır. Bu savaşa 1542 yılında Fransa Kralı I. François'nın da katılmasıyla, Osmanlılar'ın Akdeniz Siyaseti kökten değişecektir.

---

39 Jurien de la Gravière, *Les Corsaires Barbaresques et la Marine de Soliman le Grand*, Paris, Librairie Plon 1887), s. 9-10.

40 Böyle bir yardım Korfu'da bekleyen Venedik donanmasından veya Kotor'daki Venedik garnizonundan gelebilirdi. Bk. Gravière, *Les Corsaires Barbaresques*, s. 18.

İki ülke arasındaki ilk görüşmeler, François'nın 1525'de Pavia Muharebesi'nde Şarlken'e esir düşmesiyle başlamıştır. Kral'ın validesi Louise de Savoie Kânûnî'ye mektup yazıp yardım isteyecek,[41] Macaristan üzerine sefere çıkan ve Mohaç'da önemli bir zafer kazanan Osmanlılar'ın bu başarısı Habsburglar karşısında Fransa'nın elini kuvvetlendirecektir. Bu dönemde Fransız elçisi Rincón defalarca İstanbul'a gelecek ve ortak bir askerî harekâtın düşlerini kuracaktır[42]. Bu tip bir harekât 1543 yılına kadar gerçekleştirilemediyse bu, Osmanlılar'ın Fransızlar'ın istediği gibi Napoli Krallığı veya Milano Dükalığı üzerine değil, Macaristan'a saldırmayı seçmesinden dolayıdır.

1543 yılında Osmanlı Donanması François'nın İtalya'daki askerî operasyonlarına yardım etmek için merkez üssünden oldukça uzaklara, Ligurya ve Balear denizlerine doğru yelken açtı. Osmanlı Donanması Fransızlarla Nice şehrini kuşattı ve 1543-1544 kışını Fransızlar'ın Osmanlı Donanması'nın hizmetine verdiği Toulon limanında geçirdi. Bu harekâtın Osmanlı stratejisi açısından önemi, Fransızlar'ın aynı yıl Doria karşısında Villafranca yakınlarında aldığı mağlubiyet de gözönüne alındığında daha da rahat anlaşılabilir. Böylece, Osmanlılar etkinlik alanını Habsburglar'ın İspanya ile İtalya arasındaki iletişimini sağlayan Ligurya ve Balear denizlerine kadar yaymış ve Habsburglar'ı oldukça zor bir durumda bırakmıştı. Osmanlı Donanması, buradaki Fransız limanlarını kullanarak

---

41 Louise de Savoie Kânûnî'ye şöyle yazacaktır: Confugimus ad Te magnum Caesarem, ut tu liberalitatem tuam ostendas et filium meum redimas. Hammer-Purgstall, Joseph von, *Büyük Osmanlı Tarihi*. (Çev. Mümin Çevik and Erol Kılıç), İstanbul 1990, c. V, s. 113; Kânûnî'nin cevabı için bk. Annie Berthier, "Un Document Retrouvé: La Première Lettre de Soliman au François Ier (1526)", *Turcica* XXVII (1995), s. 263-266.

42 Osmanlı-Fransız ilişkilerinin emekleme dönemi için bk. İsmail Soysal, "Türk Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (1951-2), s. 66.

Katalunya sahillerini yakıp yıktı ve Habsburglar'ı Barselona, Tarragona, Valensiya, Napoli, Bari, Cagliari, Palermo, Messina, Sirakuza ve Trapani gibi kilit yerlerdeki savunmalarını arttırmaya zorladı. Korsanların yağmalarından kaynaklanan hasar ve artan savunma masraflarına sürekli teyakkuz halinde tutulması gereken bir donanmanın da masrafları eklendiğinde, ekonomik sıkıntılar içinde yüzen Habsburglar'ın içine düştüğü sıkıntılı durum daha da rahat anlaşılabilir[43]. Bunun yanı sıra bu harekât Habsburglar'ın Fransa sahillerine veyahud Adriyatik'teki Osmanlı kıyılarına karşı düzenleyebileceği bir harekâtın da önüne geçmiş oldu. Bir kez daha Osmanlılar'ın insiyatifi işe yaramış, Habsburglar bütün bir sene donanmalarını yerinden kıpırdatamazken, Osmanlılar Habsburg kıyılarını yağmalamıştır.

Tabi ki gene de bu işbirliğinde lojistik problemlerin olmadığını düşünmek yanlış olur. Barbaros Hayreddin ikmal problemlerine kızacak ve belki de bu ders Osmanlı amirallerini 1550'lerde Fransa'da kışlama önerilerini sürekli geri çevirmeye itecekti. 1572'de Henri de Navarre ve Fransız Protestanları Osmanlılar'dan 200 kadırga istediklerinde, Osmanlılar 1543 yılında yaşanan zorluklara işaret etmekten kendilerini alamayacak ve donanma gönderildiği takdirde barut, yuvarlak, yarak, kürekçi, zahire tedariğinde sıkıntı yaşatılmamasını isteyeceklerdir[44].

Bu seferin ardından Valoislar ve Habsburglar arasında yapılan Créspy-en-Laonnois Barışı (1544), Osmanlılar'ın Avusturya

---

43 Angelo Raffa, "L'ultima impresa di hayreddin (Barbarossa). La guerra marittima turco-franco-spagnola del 1543-4", in *Aspetti ed attualità del potere marittimo in Mediterraneo nei secoli XII-XVI*, ed. P. Alberini (Roma, 1999), s. 406-8; ayrıca bk. . Deny and J. Laroche, "L'expédition en Provence de l'armée de mer du Sultan Suleyman sous le commandement de l'Amiral Hayreddin Pacha, dit Barberousse (1543-1544)", *Turcica*, I (1969): 161-200.

44 BOA, *MD*, XIX, hk. 713.

Habsburgları ile imzaladığı muahede (1545), Barbaros'un vefatı ile Kaptan-ı Deryalık'a Sokollu Mehmed Paşa'nın gelmesi (1546), Fransa Kralı I. François'nın ölmesi (1547) ve Osmanlı- Safevî savaşının tekrar alevlenmesi (1548) gibi bir dizi faktör yüzünden Osmanlılar Akdeniz'de 1550 yılına kadar önemli bir harekâta girişemedi. Osmanlılar'ın Akdeniz Siyaseti kaprisli yüzünü bir kez daha göstermiş ve Osmanlılar Preveze'de elde ettikleri avantajı takip etmemeyi seçmişlerdir.

Ortaya çıkan boşluğu gene Mağrib korsanları doldurmuş ve "Küçük Savaş" bir kez daha Batı Akdeniz'e hâkim olmuştur. Bu dönemde yeni bir korsan, Turgut Reis sahneye çıkacak ve Osmanlılar'ın Kuzey Afrika Politikası'na yeni bir yön verecektir. Cerbe Adası'nı kendisine üs edinip Habsburg kıyılarını yağmalamaya başlayan Turgut Reis, 1550 yılında Tunus'un güneyindeki Mehdîyye kentini de ele geçirip hem Habsburg müttefiki Tunus'a yakın bir üs, hem de Sicilya'nın buğday gemilerine karşı yapacağı akınlar için bir liman elde etmiştir. Bu durum Habsburglar'ın dikkatini çekmiş, hatta Habsburg elçisi Malvezzi Turgut Reis'i ateşkesi bozmakla suçlayıp İstanbul'a şikâyet etmiştir[45]. Hem Sicilya'ya, hem Tunus'a bu kadar yakın yeni bir Cezayir örneğiyle karşılaşmamak için harekete geçen Habsburglar, donanmalarını Turgut Reis üzerine yollamıştır. Habsburglar Mehdîyye'yi 1550'de 3 aylık bir kuşatmadan sonra ele geçirmiş, ardından Cerbe'ye saldırıp Turgut Reis'i Osmanlılar'ın kucağına itmiştir. Açıkça Şarlken, Osmanlılar'ın ertesi sene gelecek tepkisini ölçememiştir. Şüphesiz Osmanlılar, zaten Trablusgarb'a Malta Şövalyelerini yerleştiren ve 1535'te Tunus'un limanı Halkü'l-Vâd'da bir hisar yapan Habsburglar'ın bu kıyılara daha fazla yerleşmesine izin veremezlerdi; bu İstanbul ile Cezayir arasındaki iletişimi sıkıntıya sokardı. Bir yandan da, Erdel kral

---

45 Karl Lanz (Ed.), *Correspondenz des Kaisers Karl V aus dem königlichen Archiv und der Bibliothèque de Bourgogne zu Brüssel* (Leipzig: F. A. Brockhaus, 1844-6), c. III, s. 3-4; 9-11.

naibi Martunizzi'nin Ferdinand ile çevirdiği dolaplar Habsburglar ile Osmanlılar arasındaki tansiyonu arttırmıştı. Kuzey Afrika'da ise Cezâyir-i Garb Beylerbeyi Hasan Paşa, Fas'da tahta geçen ve Tlemsen'e saldıran Sâ'dî Hanedanı ile karşı karşıya gelmiş ve bu Osmanlılar'ın Kuzey Afrika'ya ilgisini arttırmıştı. Ayrıca, aynı yıl Batı Avrupa'da da dengeler değişmişti. Papa III. Paul'un ölümüyle darda kalan Farnese ailesi, Habsburg destekli Gonzaga ailesine Parma Dükalığı'nı kaptırmamak için Fransa'ya yaklaşmış, bu da Valoislar ile Habsburglar'ın arasını bozmuş ve Fransızların Osmanlılar'ı Habsburglar aleyhine kışkırtmasına yol açmıştır[46].

Fransızların aklında Sicilya ve Puglia sahilleri veyahud da Mehdîyye varken, Osmanlılar Turgut Reis'e yardım etmekten çok Kuzey Afrika'da yeni bir Osmanlı merkezi yaratma yoluna gitmiştir. Osmanlı Donanması Gozo'yu ele geçirip yıktıktan sonra, gene şövalyelere ait olan Trablusgarb'a[47] yönelmiş ve burayı fethetmiştir. Habsburglar'a ait bir liman yerine, Malta Şövalyeleri'nin elindeki Trablusgarb'a yapılacak bir saldırının Fransa'nın *Universitas Christiana*'daki itibarına zararlarını hesaplayan Fransız elçisinin Mehdîyye'ye saldırılması yönündeki ısrarlarına karşı alınan bu kararda, Sinan Paşa ile Turgut Paşa arasındaki rekabet kadar, Osmanlılar'ı bezdiren Malta Şövalyeleri'nin üslendiği Trablusgarb'ın Cezayir ve İstanbul arasında önemli bir liman olmasının da etkisi vardır. 1551 yılında Fransızlar umduklarını bulamamışlardı; zira sonuna kadar ortak bir hareket umuduyla bekledikleri Osmanlı Donanması Toulon'da kışlama davetini kabul etmeyecekti.

Barbaros'un ölümüyle beraber Mağrib korsanları ve İstanbul arasındaki ilişki de zayıflamıştı. Vezîr-i 'Âzam Rüstem Paşa ve 1550 yılında Kaptan-ı Derya olan kardeşi Sinan Paşa ile Turgut

---

[46] Stéphane Yerasimos, "Les relations franco-ottomanes et la prise de Tripoli en 1551", in *Soliman Le Magnifique*, s. 531.

[47] Rodos'un fethinden sonra kendilerine yeni bir liman arayan Saint Jean Şövalyeleri'ne Şarlken 1530 yılında Malta ve Trablusgarb'ı vermişti.

Reis arasındaki kıskançlık ve çekişme, bu işbirliğini daha da sıkıntıya sokmuştu. İşte bu yüzden Sinan Paşa 1551'de Trablus'u Turgut Reis yerine kendi gözdelerinden Hadım Murat Ağa'ya vermişti[48]. Alaylı korsanlar ile mektepli Enderunlular arasındaki bu mücadele,[49] Barbaros Hayreddin ile Lütfi Paşa[50] ve Ayas Paşa[51] arasında da vardı. Bu rekâbetin Osmanlılar açısından önemli sonuçları olacaktı. Malta ve İnebahtı'daki hezimetlere de bu rekâbet yüzünden, korsanları dinlemeyen Enderunlular'ın aldıkları kararlar nedeniyle uğranacaktı[52].

Osmanlı-Fransız İttifakı Batı Akdeniz'deki mücadelenin merkezini bir kez daha kuzeye çevirmiştir. Habsburg müttefiği Andrea Doria'nın Cenova'sına karşı ayaklanan Sampieru lider-

---

48 Turgut Reis ile Rüstem Paşa arasında eskiye dayanan bir başka husumet de, Turgut Reis'in bir Venedik gemisini yağmalamasını Venedik balyozunun şikayet etmesi üzerine doğmuştu. İstanbul'a çağırılan Turgut Reis gitmemiş ve ancak 2 yıl sonra Trablus seferi sayesinde tekrar Osmanlı emrine girebilmiştir. Turgut Reis beklediği gibi Trablusgarb'a atanmayıp Karlıili Sancağı ile yetinmek zorunda kalmıştır. 1556 yılında Cezayir-i Garb Beylerbeyi atanmasına Rüstem Paşa gene engel olunca, bi'z-zat Edirne'ye gidip Padişah'tan Trablusgarb Beylerbeyiliği'ni almayı başarmıştır. Bk. Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar fi Esfari'l-Bihar*, (Ed. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1973), s. 100 ff.

49 Seyyid Murâdî Re'is, *Gazavât*, s. 204, fos. 313b-314a.

50 AGS, *E* 1313 f. 5; Capasso, "Barbarossa e Carlo V, s. 188-9.

51 Ernest Charrière, *Négociations de la France dans le Levant, ou, Correspondances, mémoires et actes diplomatiques des ambassadeurs de France à Constantinople et des ambassadeurs, envoyés ou résidents à divers titres à Venise, Raguse, Rome, Malte et Jérusalem, en Turquie, Perse, Géorgie, Crimée, Syrie, Egypte, etc., et dans les états de Tunis, d'Alger et de Maroc* (Paris: Impr. Nationale: 1848-60), c. I, s. 340'a göre 1537'deki Korfu Kuşatması'nın başarısızlığı Barbaros ile Ayas Paşa arasındaki çekişmenin sonucudur.

52 Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar*, s. 118; 137-8.

liğindeki Korsikalılar, hem Fransızlar'dan, hem Osmanlılar'dan yardım görmekteydi. Tiren ve Ligurya Denizleri üzerindeki Korsika, Habsburglar'ın İberya ile İtalya arasındaki iletişimleri açısından oldukça önem taşımaktaydı. Barselona, Kartagena, Valensiya, Cenova, Livorno ve Napoli arasında gidip gelen gemiler Korsika sularından geçmeye mahkûmdular[53]. Aynı zamana denk gelen Siena'nın ayaklanıp Fransızlar'ı yardıma çağırması Habsburg iletişim ve ikmal hatlarına bir darbe daha vuracaktı. Ancak Osmanlı-Fransız İttifakı bu fırsattan yararlanamadı. 1552'de Sinan Paşa'nın komutanlığındaki Osmanlı Donanması Mayorka'ya kadar uzanmış ve Ponza ve Terraçina arasında Andrea Doria'yı mağlup etmişse de, Fransız amirali Polain de la Garde ile buluşamadan dönmüştü. Turgut Reis 1553'de yağmaya dalıp Korsika'ya geç varmış ve bir sonraki sene de Tiren Denizi'nde şöyle bir gözükmekle yetinmişti. 1555'de çiçeği burnunda Kaptan-ı Derya[54] Piyale Paşa, Calvi Kuşatması'na katılmadan geri dönmüştü. Kısaca Osmanlılar temkinliydiler; bu da Korsika Ayaklanması'nın kaderini belirledi. Muhtemelen 1543-1544 tecrübesinin yarattığı sıkıntılar ve lojistik sorunlar Osmanlılar'ı donanmalarını İstanbul'dan uzakta kışlatmaktan vazgeçirmiş ve bir kez daha planlar kâğıt üzerinde kalmıştır. 1555'te hem Cenova Korsika'da üstünlüğü eline almış, hem de Cosimo de' Medici Siena'yı tekrar ele geçirmiştir. 1557 yılında pek ortada gözükmeyen Osmanlı Donanması, 1558'de Minorka'ya varmış, ancak gene Korsika'ya karşı harekete geçmekten kaçınarak, kısa bir Vahrân kuşatmasıyla yetinmişti. Cenevizliler Osmanlılar'ı rüşvete boğmuş[55] ve 1558'de Piyale Paşa, selefleri Sinan ve Turgut gibi Toulon'da kışlamayı bir kez daha reddetmişse de, bu kadarı bile Fransızlara St. Quentin'de aldıkları ağır mağlubiyetten (1557) sonra bir soluk alma fırsatı tanımaya yetmiştir. Zaten, 1559'da

53 Braudel, *La Méditerranée*, c. II, s. 247.

54 BOA, *MD*, I, hk. 1568, H. 14 safer 962, M. 8 Ocak 1555.

55 Manfroni, *Storia della Marina Italiana*, c. III, s. 398-9.

Habsburglar'la bir kez daha anlaşacak ve iç savaşlarıyla meşgul olacaktır. Fransa sahneden çekilmiştir.

Bu temkinliliğin bir nedeni de Osmanlılar'ın stratejik bir hedefe sahip olmadan donanmalarını ganimete odaklı bir şekilde yönetmeleridir. Böylece hem donanmanın mesârifi azaltılmakta, hem de donanmaya eklemlenen korsan gemilerine ganimet sağlanmaktadır. Osmanlılar'ın bu politikasının ekonomik katkılarına en büyük kanıt, Osmanlı Donanması'nın 1543-1544 seferinde harcadığı 1.200.000 düka ile Habsburgların aynı dönemdeki aylık masrafı olan 200.000 düka arasındaki farktır[56]. Osmanlılar'ın bu tercihi, Turgut Reis'in 1553'te Fransa yandaşı Salerno Prensi'ne ait olan Roccella Jonica'yı yağmalamaması istendiğinde bunu kabul etmeyip işi geri dönme tehditi savurmaya kadar vardırmasından bellidir.[57] Osmanlılar için Habsburg sahillerini yağmalamak, Cenovalı Korsika'nın Fransızların eline geçmesinden çok daha önemliydi[58].

1556'dan sonra Turgut Reis'in Trablusgarb'a atanmasıyla birlikte Kuzey Afrika'da Osmanlılar'dan bağımsız iki ayrı politika üretilmeye başlandı. Mağrib korsanları, Osmanlılar Batı Akdeniz'in kuzeyinde kendi stratejik hesapları peşinde koşar ve Fransa üzerindeki Habsburg baskısını azaltmaya çalışırken, Habsburglar'ın Kuzey Afrika sahillerini ihmal etmesinden yararlandılar. Bir yandan Cezayir-i Garb korsanları Fas'a ve Kuzey Afrika'daki İspanyol *presidio*larına

---

56 Raffa, "L'ultima impresa di hayreddin (Barbarossa)", s. 406.

57 Manfroni, *Storia della Marina Italiana,* c. III, s. 386.

58 İstanbul'daki bir Venedikli gözlemci Osmanlılar'ın Fransız ittifakından beklentilerini çok güzel özetleyecektir. Buna göre Osmanlılar Fransızlara, onları savaşta tutmak için yardım ediyorlar ve onların ne güçlü ve muzaffer ne de zayıf ve mağlup olmasını istiyorlardı. "...per mantenerli in guerra, non li volendo nè grassi, nè magri, nè vittorosi, nè vinti." Bk. Marino Cavalli'nin Relazione'si, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. I, s. 285.

karşı harekâtlara girişirken (Tlemsen'in fethi-1550, Peñon de Velez, Tâzâ ve Fas'in işgali ve Ebu el-Hasan Ebu Hasun'un Fas tahtına oturtulması-1554, Becaye'nin fethi-1555, Vahrân kuşatması-1556,[59] Fas'ın işgali-1557, Mostaganem'de İspanyolların bozguna uğratılması-1558), bir yandan da Turgut Reis Tunus'un güneyinde İspanyol müttefiği Hafsidîlerin aleyhine durumunu kuvvetlendirmekteydi. (Gafsa'nın fethi-1556, Kayravan'ın fethi-1558).

1559 yılında Fransa ile imzalanan anlaşma Habsburglar'a Akdeniz'de hareket serbestîsi kazandırdı; bu rahatlığın verdiği cesaretle, İspanyollar ateşkes için İstanbul'a yolladıkları elçilerini yoldan çevireceklerdi. II. Henri'nin Güney Fransa'daki filosunu terhis etmesiyle Milan ve Napoli'den birlikler donanmanın hizmetine aktarılabilmiş ve Toskana, Cenova, Sicilya ve Monako'dan gemiler kiralanabilmişti[60]. Bu birlikleri güvertesine alan Sicilya kral naibi Medina Celi Dükü'nün kumandasında bir İmparatorluk Donanması, 1560 yılında Osmanlı Donanması'nın uzun süren amaçsızlığını sona erdirdi. Trablusgarb'a doğru yelken açan Habsburg Donanması, önce denize geç çıkıp 1559-1560 kışını Malta'da geçirmek zorunda kaldı, daha sonra da Cerbe önlerinde oyalanma hatasına düştü. Bir de Turgut Reis'in bir kez daha yardıma çağırdığı Osmanlı Donanması karşısında geri çekilirken saf tutmayı başaramayınca müthiş bir bozguna uğradı[61]. Bu mağlubiyetin,

---

59 Dönemin Cezayir Beylerbeyisi Salih Reis'in başarılı politikaları sonucu Osmanlılar, 1556'daki Vahrân kuşatmasına donanmalarını yolladılarsa da, Salih Reis'in vebadan ölümünü duyan İstanbul haber yollayıp kuşatmayı kaldırtmıştır. Haëdo, *Histoire des rois d'Alger*, s. 95-99.

60 Braudel, *La Méditerranée*, c. II, s. 286.

61 Osmanlı Donanması'nın sadece 86 gemiden mürettep olması (1538'de Barbaros'un 140, 1565'te Piyale Paşa'nın 130 ve 1571'de Mü'ezzinzâde'nin 210 kadırgası vardır), 1560'da İspanyolların sürpriz bir saldırıyla insiyatifi ellerine aldıklarını göstermektedir. Guilmartin Jr., *Gunpowder and Galleys*, s. 128.

kaybedilen prestijin yanısıra, Habsburg Donanması üzerindeki etkisi de büyük oldu. 600 subay, 2400 arkebüzcü, 600 tecrübeli denizci ve 6400 kürekçinin kaybının Habsburglar'ı sıkıntıya soktuğu bir gerçektir[62]. Ancak gene de Osmanlı Donanması'nın daha sonraki yıllardaki suskunluğu, bu dezavantajın siyasî sonuçlar doğurmasının önüne geçmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kadırgaların büyüyen ebatları, sayıları artan kürekçileri, bunları karaya daha da fazla mahkûm etmiş ve Osmanlılar için Batı Akdeniz içlerine süzülmeyi daha da zorlaştırmıştır. Kısacası, Osmanlı Donanması, yardım istemeğe İstanbul'a kadar gelen Sampieru'ya rağmen ki Korsika İsyanı 1564'te gene alevlenecektir,[63] 1565'e kadar sessiz kalmıştır.

Ancak gene de korsanların Habsburg Donanması'nın yediği darbeden bir miktar da olsa yararlandıklarını belirtelim. Turgut Reis 1561'de Sicilya filosunu oluşturan 7 kadırgayı ele geçirmiş ve 1562'de 50 kadırgalık İspanyol Donanması Trapani'de kalıp denize çıkmayarak korsanların yağmasını seyretmekle yetinmiştir[64]. 1563'te Cezayirliler İspanyolları Kuzey Afrika'da sıkıştıracak ve Vahrân'ın 4 mil doğusundaki Mersü'l-Kebîr'i kuşatacaktır. Donanmalarını yeniden inşa etmek için çok çabalayan İspanyollar, bu cüretkârlığa ancak, 1563'te fethedemedikleri önemsiz[65] Peñon de Velez'i bir sonraki sene fethederek zayıf bir cevap verebileceklerdir.

Osmanlılar 1565'te Malta'yı kuşatarak Batı Akdeniz'e bir kez daha sokulmayı denediler. Burası, Habsburgların ünlü amirali ve Sicilya kral naibi Garcia de Toledo'nun da dediği gibi, güçlü ve sürekli bir saldırıya izin verecek kadar Osmanlı üslerine, ciddi

---

62 Guilmartin Jr., *Gunpowder and Galleys*, s. 132.

63 Carlo Bornate, "La Missione di Sampiero Corso a Costantinopoli", *Archivio Storico di Corsica*, XV (1939), s. 472-502.

64 Manfroni, *Storia della Marina Italiana*, c.III, s. 423.

65 Manfroni, *Storia della Marina Italiana*, c.III, s. 426.

bir tehlike oluşturacak kadar da Habsburg sahillerine yakındı[66]. Aynı zamanda Osmanlılar'ın İberya sahillerine yapacağı direkt bir müdahele için de biçilmiş bir kaftandı. Cezayir'den daha iyi bir limandı ve Güney İtalya'da fethedilebilecek bir yerin aksine, Habsburg ordularından uzaktaydı[67]. Ayrıca, adanın küçüklüğü kalabalık bir kurtarma filosunun adaya yanaşmasını engellemekte ve kuşatanlara avantaj sağlamaktaydı; bu da Toledo kumandasındaki Habsburg filosunu engellemiş ve Osmanlılar'a oldukça zaman kazandırmıştır. Malta'nın fethiyle Osmanlılar bir yandan korsanlığa uygun, Habsburg Sicilyası'na yakın ve Kuzey Afrika ile Balkanlar arasında önemli bir limana sahip olmayı, öte yandan ise burada üslenmiş St. Jean şövalyelerine bir üçüncü darbeyi (Rodos, 1522, Trablusgarb, 1551) vurmayı amaçlamışlardır.

Harekâtın başarısızlığının sonuçları Osmanlılar için ağır olmuştur. Kuşatmada verilen kayıplar belki de Osmanlı Donanmasının 1570'e kadar olan suskunluğunu açıklamakta bize yardımcı olur. Her ne kadar 1566'da Sakız alınsa da bu aslında bir fetih değil, Anadolu kıyılarının hemen karşısındaki adayı silah atmadan ele geçirmektir. Osmanlı Donanması Batı Akdeniz'in içlerine süzülmeden Ege ve Adriyatik'te kalmayı yeğleyecektir. Şüphesiz Avusturya Habsburgları ile 1568'e kadar süren bir savaş, Yemen'de bir isyan (1569), Don-Volga Kanal Projesi ve Astrahan Seferi (1569) Osmanlılar'ın dikkatini başka yere çekmiştir; ancak gene de bunlar donanmanın sessizliğini tek başına açıklayamaz. 1570 tarihli bir Venedik *relazione*'sine göre Osmanlı Donanması Malta'dan sonra perişan haldedir. Birçok tecrübeli denizcisini kaybeden donanmanın gemilerinde kürekçi esir bile kalmamıştır. Biraz da abartılı olan bu rapor ki Venedik raporları Osmanlı Donanması'na hep yüksekten bak-

---

66 Guilmartin Jr., *Gunpowder and Galleys*, s. 106.

67 Guilmartin Jr., *Gunpowder and Galleys*, s. 177.

mıştır, gene de bize Malta'nın Osmanlı Donanması üzerindeki etkilerini göstermektedir[68].

1568 yılının Noel Arifesi'nde isyan eden Endülüslüler yeni bir fırsat doğurmuş gibi gözükse de, Osmanlılar bundan istifade etmek için pek de fazla bir şey yapmamışlardır. Her ne kadar Andrew Hess İspanyol şüphelerini abartmış ve bu isyanı bir "beşinci kol"[69] olarak nitelendirmişse de, İstanbul'un asilere, bir kaç teşvik mektubunu bir yana koyarsak, pek de önemli bir yardım sağladığı söylenemez. Osmanlılar, donanmayı Kıbrıs'ı fethettikten sonra yollamayı taahhüt etmiş, Cezayir-i Garb Beylerbeyi Uluç Ali'ye de bir nâme-yi humayûn göndererek bunlara yardımcı olmasını ve silah yardımı yapmasını emretmiştir[70]. Sokollu'nun Osmanlılar'ın Endülüs'e müdahele etmeyi düşündüğünü Venediklilere çıtlatması, Braudel'in dediği gibi Kıbrıs Savaşı öncesi bir aldatma taktiği olabilir[71]. Ancak tersi durumda bile, Osmanlılar, ne planlamış olurlarsa olsunlar, bu isyana etkili bir şekilde müdahil olamazlardı[72]. Osmanlılar'ın 1543-1544'te Toulon'da ve 1550'lerde Ligurya Denizi'nde yaşadığı zorluklar, kadırgaların büyümesi ve kalabaklaşmasıyla daha da artmış, Toledo'nun Osmanlı topraklarına yakın bulduğu Malta'yı kuşatırken bile karşılaşılan ikmal zorlukları da bunun en önemli delili olmuştu. Kısacası, Osmanlılar istese bile fark yaratacak

---

68 Alvise Buonrizzo'nun *Relazione*'si, içinde Maria Pia Pedani (Ed.), *Costantinopoli, relazioni inedite (1512-1789)*, c. XIV, s. 153-4.

69 Andrew c. Hess, "The Moriscos: An Ottoman Fifth Column is the Sixteenth-Century Spain", *American Historical Review*, vol. LXXIV (October 1968), s. 1-25.

70 BOA, *MD*, IX, hk. 204 ve 231.

71 Braudel, *La Méditerranée*, c. II, s. 370-1.

72 Zira bu isyanın İstanbul'da planlandığını düşünenler çoktur. Bk. *Dépèches de M. De Fourquevaux ambassadeur du Roi Charles IX en Espagne, 1565-1572*, ed. M. L'Abbé Douais (Paris: Ernest Leroux, 1896), c. II, s. 45.

çapta bir yardım götüremezlerdi[73]. Bütün bunların yanısıra, Kıbrıs'a kuşatma kuvvetlerini bırakan Osmanlı Donanması, müttefik Papalık, İspanyol ve Venedik donanmaları ile karşı karşıya kalmıştı. Bu donanmanın Venedikliler'in isteği üzerine Kıbrıs'ı kurtarmaya mı geleceği, yoksa II. Felipe'nin arzusunu takiben Kuzey Afrika'ya mı saldıracağı bile belli değildi[74]; Cezayir ayanından İstanbul'a ulaşan mektuplarda bir İspanyol saldırısı ihtimalinden bahsedilmekteydi[75]. Her ne kadar Osmanlılar donanmalarından ayıracakları bir miktar gemiyle Uluç Ali'yi Endülüs'e göndermeyi gerçekten düşünmüş gözükseler de[76], Uluç Ali'ye yazılan mektupların sürekli temkin tenbihleyen lisanının da kanıtladığı üzere, bunu gerçekleştirmek imkânsızdı[77]. Bol laf az iş ya da Braudel'in dediği gibi "mais paroles et projets ne sont pas des actes."[78]

Gene de Balear Adaları, Valensiya ve Endülüs'teki diğer şehirlerin arşivleri bize Endülüs Müslümanları ile Mağrib korsanları arasında bir ilişki olduğunu düşündürmektedir. Şerşel'deki mültecilerin varlığı[79] ve Don Sacho de Leyne kumandasındaki donanmanın engelleyemediği silah, buğday, un ve pirinç yardımlarının

---

73 BOA, *MD*, XIV, hk. 283'e göre yollanan silahlar da yerini bulmamıştır.

74 İspanyollar İttifak Donanması'nı sürekli Kuzey Afrika'ya yönlendirmeye çabalayacaklar ve her defasında Venedikliler'in muhalefetiyle karşılaşacaklardı. Bk. D. Luciano Serrano, *Correspondencia Diplomatica entre España y la Santa Sede durante el Pontificado de s. Pio V* (Madrid: Imprenta del Instituto Pio X, 1914), c. IV, s. 392, 422, 520, 607; AGS, *E* 1060, 1061, 1062, passim.

75 BOA, *MD*, XIV, hk. 285.

76 BOA, *MD*, XIV, hk. 284,

77 BOA, *MD*, IX, hk. 204; XIV, hk. 283.

78 Fernand Braudel, "Lépante: Bilan d'une bataille", tekrar basım, içinde *Autour de la Méditerranée: Les Écrits de Fernand Braudel*, eds. Roselyne de Ayale ve Paule Braudel (Paris: Éditions de Fallois, 1996), s. 283.

79 Braudel, *La Méditerranée*, c. II, s. 301.

yanısıra,[80] Cezayirliler'in Vahrân'a değil Endülüs'e saldıracakları[81] ve 40 gemilik bir korsan donanmasının Granada'yı bloke etmeye gelecek Habsburg Donanması'nı Languedoc kıyılarında beklediği gibi asılsız dedikodular[82] da başka kanıtlardır. Ancak aradaki iletişim asilerin dağa çekilmek zorunda kalmalarıyla kesilmiş[83] ve beklenen çapta bir yardım bir türlü gelmemişti; umutsuzluğa düşen isyankârlar İspanyolları aldatmak için Türk gibi giyinmek zorunda kalmışlardı[84]. Bu sırada Uluç Ali ise bunlara yardım etmek yerine, realist ve temkinli bir politika izleyerek, Habsburg Donanması'nın İspanya'da olmasını fırsat bilip hükümdarından bıkmış Tunus üzerine bir ordu göndererek burasını kolaylıkla ele geçirmişti (1569).

Kıbrıs Savaşı sırasında İnebahtı'daki feci yenilgi, Osmanlı Donanması'nın belini bükmüştür. Preveze Savaşı'nın tam tersi bir şekilde, kısa dönemli politik sonuçları olmasa da, stratejik açıdan Osmanlılar için önemli sıkıntılar yaratmıştır. Her ne kadar Andrew Hess, Osmanlılar'ın Tunus'u fethetmesini ve Fas'taki taht kavgalarına karışmasını, Osmanlı Donanması'nın gücünü hala koruduğuna kanıt olarak gösterse de,[85] biz karşı fikirdeyiz.

İlk olarak, Venedik raporları bize Osmanlılar'ın kaybettikleri gemi ve mürettebatı kolayca yenileyemediklerini ve Venedikliler'in yakalanan esirleri kurtarmalıkla salmak yerine öldürmekteki ısrarlarının isabetli bir politika olduğunu göstermektedir[86]. Osmanlılar

---

80 *Dépèches de M. De Fourquevaux*, c. II, s. 52, 241.

81 *Dépèches de M. De Fourquevaux*, c. II, s. 42, s. 56.

82 *Dépèches de M. De Fourquevaux*, c. II, s. 42, s. 69.

83 *Dépèches de M. De Fourquevaux*, c. II, s. 107.

84 *Dépèches de M. De Fourquevaux*, c. II, s. 164, 209.

85 Andrew c. Hess, "The Battle of Lepanto", s. 62-4.

86 Marcantonio Barbaro'nun *Relazione*'si, 1573, içinde Albèri, *Le Relazioni*, c. III, s. 306; Costantino Garzoni'nin *Relazione*'si, 1573, içinde Albèri, *Le Relazioni*, c. I, s. 420-1.

1571'deki mağlubiyetin ardından arkebüz ve top kullanmasını bilen tecrübeli denizcilerden mahrum kalmışlardır[87]. Ayrıca, koskoca bir donanmayı, Uluç Ali'nin İnebahtı'daki keşmekeşten çekip kurtardığı gemileri saymazsak, bir senede sıfırdan inşa etmek gerekmiştir. Bu o kadar güçtür ki, dönemin re'isü'l-küttâbı gibi Osmanlı ekâbiri bile kendi imkânlarıyla gemiler donatacak[88] ve kendi gemilerini inşa etmek isteyen gönüllü reislerin gereken meta'yı satın almalarına izin verilecektir[89]. Bütün bunlara rağmen, 1572'de denizlere çıkan yeni donanmanın yeni Kaptan-ı Derya'sı Uluç Ali temkini elden bırakmayacak ve 7 Ağustos, 10 Ağustos ve 16 Eylül'de düşmanla çatışmamayı tercih edecekti[90].

İkinci olarak ne Tunus seferi, ne de Fas'a yapılan müdahaleler Osmanlılar'ın deniz gücünü zorlamıştır; demek ki burada kazanılan zaferler bize Osmanlı Donanması'nın gücünden bir şey kaybetmediğini ispatlayamaz. Tunus Seferi'nde donanma her ne kadar mevsim geçlerine kadar denizde kaldıysa da (15 Kasım), bunu fazla riske girmeden yapmıştır. Zira 1573'ten sonra zaten Venedik Donanması savaştan çekilmiş, Habsburg Donanması da Osmanlılar'ın karşısına çıkmamayı yeğlemiştir. Fas harekâtı da insiyatifi İstanbul'da olan bir deniz harekatından çok, Cezayir'den örgütlenmiş bir kara harekatı şeklinde gelişmiştir.

Osmanlılar'ın Batı Akdeniz'deki son güç gösterisi Fas'ta gerçekleşmiştir. Daha önce 1554'te Fas'ı işgal eden ve müttefiklerini

---

87 Giovanni Correr'in *Relazione*'si, 1578, içinde Pedani, *Costantinopoli,* c. XIV, s. 241. Bu sıkıntı 1590'larda bile çözülmemiş gözükmektedir, bk. Giovanni Moro'nun *Relazione*'si, 1590, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. IX, s. 352; Lorenzo Bernardo'nun *Relazione*'si, 1592, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. VI, s. 335.

88 BOA, *MD,* XVI, hk. 287, 288.

89 BOA, *MD,* X, hk. 417; XVI, hk. 285. Ayrıca İnebahtı sonrasında Osmanlı hizmetine giren reislerin bir listesi için bk. BOA, *Kamil Kepeci Tasnifi, Ru'us Defterleri* 225 s. 46-7, 79, 95, 112, 288-9, 330.

90 Braudel, *La Méditerranée,* c. II, s. 409-415.

tahta oturtan Osmanlılar, aynı maceraya bir kez daha girişmişlerdir. Osmanlı arşivlerindeki bazı belgeler, bize Osmanlılar'ın 1570'lerden itibaren, Cezayir'in de aracılığıyla, Fas'ın iç politikasına karışmaya başladıklarını ve Fas üzerindeki metbû'îyyetlerini sağlamlaştırmaya çalıştıklarını göstermektedir[91]. Fas tahtında hak iddia eden 'Abdü'l-Melik Osmanlılar'dan yardım istemiş ve Ramazan Paşa komutasındaki bir ordu da 1576'da Fas'ı tekrar işgal edip bu şehzadeyi tahta çıkardıktan sonra Cezayir'e dönmüştü[92]. Ancak, kaçan sabık Sultan II. Muhammed, Portekiz Kralı'nın yanına sığınmış ve onu Fas'a bir sefer düzenlenmeye ikna etmişti. 1578'de Portekiz ve Osmanlı kuvvetlerinin karşılaştığı El-Kasrü'l-Kebîr (İsp. Alcácer-Quivir) Savaşı'nda Portekiz Kralı'nın yanısıra, tahtın iki müddeisi de hayatını kaybedince sürpriz bir şekilde Fas tahtına geçen El-Mansûr, Osmanlılar'a vergi vermeyi kabul etmiş; ancak Habsburglar'la da iyi geçinmeye özen göstererek bir denge politikası izlemiştir[93].Aynı yıl Safevîlere savaş açan Osmanlılar, 1577'den beri görüştükleri İspanyollar ile 1581 yılında bir ateşkes anlaşması imzalayacaklar ve Akdeniz politikalarını askıya alacaklardı. Habsburglar da 1573'den sonra Osmanlılar'ı kışkırtacak hareketlerden kaçınmışlardır. II. Felipe dikkatini I. Elizabeth'in İngilteresi'ne, Alçak Ülkeler'deki isyana, Fransız Din Savaşları'na ve 1578'de genç yaşta varis bırakmadan ölen Portekiz Kralı Sebastião'nun tahtına vermiştir. Tunus'un intikamını almaya yeltenmeyecek,[94] Sebastião'nun Fas'ta Osmanlılar'a karşı ittifak

---

91 BOA, *MD*, VI, hk. 971, 972; VII, hk. 187; XII, hk. 665; XIV, hk. 625, 1068, 1571; XVIII, hk. 24; XXX, hk. 421, 428, 429, 466, 467, 489, XXXV, hk. 475.

92 Haëdo, *Histoire des rois d'Alger*, s. 161-2.

93 Örneğin Portekiz tahtında hak iddia eden Dom António'ya destek vermemiş, Osmanlılar'ın ittifak taleplerini geri çevirmiş ve II. Felipe'ye Cezayir'e saldırmayı teklif etmiştir.

94 Gene de İspanya'da Kuzey Afrika'ya karşı hiç bir planın üretilmediğini düşünmeyelim. Örneğin Juan Freire de Andrada'nın Cezayir'i hedef alan projesi için bk. AGS, *E* 1420, no. 176, 1588 yılı.

taleplerine kulak asmayacak[95] ve Fas Sultanı El-Mansûr'a uyup Cezayir'e saldırmayacaktı[96].

5. Sonuç: Akdeniz Siyaseti'ndeki değişimin nedenleri

Osmanlı politikasındaki bu değişimin en önemli nedenlerinden biri XVI. yüzyılın sonuna doğru başgösteren dünya çapındaki ekonomik kriz ve bunun Osmanlı İmparatorluğu'nda yarattığı depremlerdir. Peru'daki Potosí madenlerinden gelen gümüşlerin Avrupa'yı istilasıyla ortaya çıkan enflasyonist dalga Osmanlı İmparatorluğu'nu da vurmuş ve Osmanlılar 1584 yılında akçeyi % 100 oranında tağşiş etmek zorunda kalmışlardır. Bu ekonomik problemler Osmanlı savaş makinesini de yavaşlatmış ve donanmaya yapılan yatırımların azalmasına neden olmuştur. Daha XVI. yüzyılın ortalarında bile şartlar gerektirdiğinde reislerin sayısını azaltıp mesârifi kısmaktan geri kalmayan Osmanlılar,[97] bu yıllarda donanmayı ve tersaneyi ihmal etmekten çekinmeyeceklerdir[98]. Bir yandan da Sokollu Mehmed Paşa'nın Batı Akdeniz merkezli politikalarına karşı çıkan rakibleri 1574'te III. Murad'ın tahta geçmesiyle daha da güçlenmiş ve zaten kısıtlı olan malî imkânları Vezîr-i Â'zam'ın karşı çıktığı bir İran Savaşı için seferber etmişlerdir. Bu savaşın seleflerinden daha uzun sürdüğünü ve daha masraflı olduğunu da belirtelim.

1534 yılında İran'a savaş açtıktan sonra kalabalık bir donanmayı masraflı bir Tunus Seferi'ne yollayan Osmanlılar artık aynı

---

95 Fernand Braudel, "Lépante", s. 290.

96 Biblioteca Nacional de Madrid, Ms. 1453, f. 49r, bk. Dario Cabanelas, "Proyecto de alianza entre los sultanes de Marruecos y Turquia contra Felipe II", *Miscelanea de Estudios Arabes y Hebraicos,* VI (1957), s. 78.

97 Bernardo Navagero'nun *Relazione*'si,1553, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. III, s. 68.

98 Giovanni Moro'nun *Relazione*'si, 1590, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. IX, 348.

maddî güce sahip değillerdi. 1578-1590 Savaşı sırasında Osmanlı Donanması gittikçe daha az sayıda gemiyle başkenti terkedebilecek, kapsamlı bir harekâta girişemeyecek ve merkezî hükümet tarafından ihmal edilecekti. Osmanlılar, derya beylerine yolladıkları 23 Zî'l-ka'de 993 (M. 15 Kasım 1585) tarihli bir hükümde, Mîrî'den alet ve mühimmatı ile yollanan gemilerdeki cenkçi ve kürekçilerin masraflarının, aynı orduda olduğu gibi, bu şancak beyleri tarafından karşılanmasını emretmiştir[99]. Bu dönemdeki Venedik raporlarına göre gemilerdeki çatlaklar büyümüştür[100]; aynı zamanda bunlar artık taze keresteden yapıldıkları için kısa ömürlüdür[101]. Gemiler niteliklerinden çok nicelikleri ile dikkate alınmalıdırlar; topları az ve kalitesiz, tayfası tecrübesiz ve kürekçileri kaçmaya teşne bu donanmayı,[102] üçte bir daha az bir kuvvetle bile mağlup etmek mümkündür[103]. Tersane'de sadece 40 gemiye yer vardır, tersane eminleri gemi yapımında maldan çalmaya başlamışlardır ve gemiler denize açılır açılmaz batmaktadır[104]. Venedikli Matteo Zane buna "Hristiyanlık için oldukça arzulanan bir görüntü" diyecek ve coşkusunu saklayamayacaktı[105]. Bütçenin zaten sürekli açık verdiği

---

99 BOA, *MD,* LII, hk. 739; LX, hk. 181.

100 Giovanni Correr'in *Relazione*'si, 1578, içinde Pedani, *Costantinopoli,* c. XIV, s. 240.

101 Giacomo Soranzo'nun *Relazione*'si, 1584, içinde Pedani, *Costantinopoli,* c. XIV, s. 277.

102 Giovanni Moro'nun *Relazione*'si, 1590, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. IX, s. 355; Matteo Zane'nin *Relazione*'si, 1594, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. IX, s. 403.

103 Lorenzo Bernardo'nun *Relazione*'si, 1592, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. VI, s. 344.

104 Lorenzo Bernardo'nun *Relazione*'si, 1592, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. VI, s. 340-2; Giovanni Moro'nun *Relazione*'si, 1590, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. IX, s. 349.

105 "...si possa desiderar maggiore per servizio della cristianità." Matteo Zane'nin *Relazione*'si, 1594, içinde Albèri, *Le Relazioni,* c. IX, s. 403.

bir dönemde yıllık gelirin %35'ini donanmaya ayırmak mümkün değildir[106]. Bu yüzden gemilerin sayısı gittikçe azalacak, kötü donatıldıkları için de denizde fazla durmadan geri geleceklerdir. 1589'da Trablusgarb'a giden Osmanlı Donanması buna güzel bir örnektir[107]. Durum o kadar vahim bir hal almıştır ki, 1590'da Mısır Eyaleti'nin, Trablusgarb'daki isyanı bastırmak için 10 kadırga donatan Hasan Paşa'ya[108], Trablusgarb Eyaleti'nin ise, 5 kadırga donatmaya gönüllü herhangi birine verilmesi söz konusudur[109].

Aynı dönemde Osmanlılar ile âdem-i merkezîyetçi refleksler göstermeye başlayan Garb Ocakları arasındaki bağ da gittikçe zayıflayacaktır. 1588'de Trablusgarb'da çıkan Mehdi isyanı 4 yılda zorlukla, o da Tunus garnizonunun yardımıyla bastırılabilecekti[110]. 1590 yılında Tunus'taki yeniçeriler halk ile bir olup bölükbaşılarını katledip isyan edecek[111], buna bir sene sonra Berber kabilelerinin ayaklanması eşlik edecekti[112]. Cezayir'de de durum farksızdı. Cezayir yeniçerileri, 1581 yılında donanma ile Fas'a karşı sefere çıkmak istemeyecek[113], reislerin birçoğu da Osmanlı hizmetine girmekten kaçınacak ve işi kendilerine sancakbeyliği önerildiğinde reddetmeye kadar götüreceklerdi[114]. Bu başına buyruk hareketleri

---

106 Pál Fodor, "Between Two Continental Wars: The Ottoman Naval Preparations in 1590-1592", içinde Pál Fodor, *In Quest of the Golden Apple Imperial Ideology, Politics, and Military Administration in the Ottoman Empire,* (Istanbul, Isis, 2000), s. 186.

107 Braudel, *La Méditerranée*, c. II, s. 473-4.

108 Fodor, "Between Two Continental Wars", s. 175.

109 AGS *E* 1092, f. 18; Braudel, *La Méditerranée,* c. II, s. 475.

110 BOA, *MD,* LXIV, hk. 464-9. hk. 466'da donanmanın sefer mevsimi geçtiği için gönderilemeyeceği söylenmektedir. H. Evahir-i Zi'l-kâde 996, M. 21 Ekim 1588.

111 Rousseau, *Annales Tunisiennes,*

112 BOA, *MZD,* V, hk. 438.

113 Haëdo, *Histoire des rois d'Alger*, s. 186-8.

114 Fodor, "Between Two Continental Wars", s. 175, ayrıca bk. dn. 3.

merkezden atamaya başladıkları beylerbeyleri ile kontrol etmeye çalışan Osmanlılar, başarısız olacaklar ve yavaş yavaş Garb Ocakları üzerindeki denetimlerini kaybedeceklerdi.

Şüphesiz Osmanlılar, İspanya ile yapılan ateşkes anlaşmalarına fazla güvenmemekteydi. Ferhad Paşa 1591'de Lorenzo Bernardo'ya, belki de Venediklilerin aklını çelmek için, II. Felipe'ye güvenmediklerini, onun kendisini cihan hükümdarı yapmaya çalıştığını söyleyecek ve Venedik'i gözlerini açık tutması konusunda uyaracaktı[115]. Ayrıca, Mağrib tarafından gelen endişe verici haberler[116], Osmanlılar'ı harekete geçirebilirdi. Ancak Osmanlılar, İran ile savaş halinde iken, İspanyollar'ı kışkırtmaktan, Akdeniz'de yeni bir savaşı başlamaktan ısrarla kaçındılar. 1589'da donanmanın Trablusgarb'a giderken Sicilya ve Napoli'yi ıskalaması bunun en güzel örneğidir.

Osmanlılar'ın bu dönemde Akdeniz'deki politikalarını oluştururken üç müttefikleri vardı. Birincisi, 1588'deki fiyaskodan sonra İspanya için büyük bir tehlike oluşturan Protestan İngiltere idi. İngilizler bir yandan Atlas Okyanusu'nda İspanyol gemilerini vurup, Alçak Ülkeler'deki Kalvinist isyankârlara yardım ederken, bir yandan da Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yerlerini sağlamlaştırıp, (1580'de bunlara ahdnâme verilmiştir) Osmanlılar'ı Akdeniz'de bir harekâta teşvik etmekteydiler. İngiliz elçileri Harborne ve Barton'un

---

115 Augusto Tormene, "Il Bailaggio a Costantinopoli di Girolamo Lippomano e la sua tragica fine, *Nuovo archivio veneto,* n.s., 4, t. 7 (1904), s. 87.

116 1579'da Cadiz'de toplanan İspanyol gemileri, her ne kadar bu gemiler Portekiz'e karşı hazırlanmışsalar da, Cezayir'de panik yaratmıştı. Bk. Haëdo, *Histoire des rois d'Alger,* s. 177-8. 1585 tarihli bir rapora göre İspanya Kralı denize 70 kadırga çıkarmıştı. BOA, *MD,* LV, hk. 283. H. 22 Safer 993, M. 22 Şubat 1585. Aynı zamanda yerel halk da İspanyol tehdidini abartan mektuplar yollayıp, Osmanlılar'dan yardım istemekteydi. Bk. Tlemsen ayan ve eşrafından gelen mektuba verilen cevap, BOA, *MD,* LVIII, hk. 230; H. 993 M. 1585.

çabaları sonucu, Osmanlılar İspanya, Venedik ve Papa'nın ortaklaşa harekete geçmek üzere olduklarına kani olmuş, İngilizlere 1594 ilkbaharında donanmanın çıkacağı sözünü dahi vermiştir[117].

Bir ikincisi, 1589'da Valois Hanedanı'nın son üyesi III. Henri'nin ölümüyle Fransa tacının meşru sahibi olan ve yıllardır Fransız Huguenotları'nın başını çeken Henri de Navarre'dır. II. Henri'nin ölümüyle zayıflayan Osmanlı-Fransız bağları, bu Protestan prensin, Habsburglar'ın desteklediği Guise Dükü önderliğindeki Katolik Ligi'ne karşı Osmanlılar'a yanaşması ile güçlenmiştir. Güney Fransa'da etkin olan Protestanlara daha 1577 yılında donanma yollama sözü veren Osmanlılar[118], bunlarla dirsek temasını 1590'a geldiğimizde hala sürdürmekteydi.

Osmanlılar için bir başka önemli müttefik de Alçak Ülkeler'de Habsburglar'a zor anlar yaşatan Kalvinistlerdi. Her ne kadar ortak bir askerî harekâtın imkânsızlığı ortada ise de, her iki taraf da Alçak Ülkeler'deki gelişmeler ile Akdenizdekilerin alakalarının farkındaydılar[119]. Osmanlılar en başından beri bunlarla temas

---

117 İngiltere Kraliçesi yazdığı mektupta, "put-perest" İspanyolların İslam ülkelerine gelmeye çalışan İngiliz gemilerine saldırdığını, ancak İngilizlerin buna aldırmayarak gemilerini gene de Memâlik-i İslâm'a gönderdiklerini ve İspanya'da bulunan Müslüman esirleri kurtarmalık vererek kurtardıklarını yazıp, İspanya kralı ve diğer düşmanların lafına itibar edilip İngiliz tüccarlarına zarar verilmemesini istemiştir. Osmanlılar'ın verdiği olumlu yanıtta donanmanın ilkbaharda yola çıkacağına işaret edilmiştir. BOA, *MD,* LXXI, hk. 141. H. 4 safer 1002, M. 29 Ekim 1593.

118 Charrière, *Négociations de la France,* c. III, s. 679-80, dn. 1.

119 II. Felipe'nin isyan çıkmadan bir yıl önce Alçak Ülkeler'e gitmesini Malta kuşatması önlemişti. 1574'de Brüksel'deki bir Fransız'a gore Halkü'l-Vâdî'yi kaybeden İspanyollar, barışa daha teşne olacaklardır. Geoffrey Parker, *Dutch Revolt* (Ithaca: Cornell University Press, 1977), s. 166, dn. 49. II. Felipe 1577 Ağustos'unun 31'inde Osmanlı paşalarından bir sonraki sene donanmanın Batı Akdeniz'e çıkmayacağı garantisini alır

halindeydiler; daha 1569'da Kalvinistlerin lideri Orange dükü Willem, Yasef Nasi'yle mektuplaşmaya başlamıştı[120]. Ayrıca, Osmanlılar'ın İngiltere ve Alçak Ülkeler'e Gabriel Defrens isimli bir elçi gönderdiklerini de biliyoruz[121].

Son olarak bu tabloya Portekiz tahtında hak iddia eden Dom António'yu da ekleyelim. İspanyollar'ın Portekiz tahtını savaşmadan kolaylıkla ele geçirmesine engel olamayan Osmanlılar, tahtta hak iddia eden ve İngiltere tarafından desteklenen bu gayrımeşru prensi İspanyollara karşı kullanmak niyetindeydiler[122].

Osmanlılar, bu yeni diplomatik dengede, her ne kadar uygulayamadılarsa da, yeni politikalar geliştirmeye, projeler üretmeye ve sözler vermeye devam ettiler. 1580'lerde Habsburglar'la sürekli ateşkes yeniledikleri ve İran Savaşı yüzünden donanmayla ilgilen-

almaz, Mart ayında İtalya'ya dönen tecrübeli askerlerini tekrar Alçak Ülkeler'e yollamıştır. *a.g.e.*, s. 188 dn. 18.

120 II. Selim'in gözdesi bu Sefardim yahudisi, daha önce Alçak Ülkeler'de bankerlik yapmıştı ve hala burada önemli kontakları vardı. Bk. Cecil Roth, *The House of Nasi: The Duke of Naxos* (New York: Greenwood Press, 1948).

121 Esas adı Gabriel de Bourgogne olan, bu Fransız ilk kez 1579'da İngiltere'ye gitmiş, ertesi sene tüccar kılığında Habsburg topraklarında casusluk yapmış ve gene İngiltere'ye varıp III. Murad'ın mektubunu verdikten sonra, buradan Orange Dükü Willem'e gitmişti. 1581'de kendisini, Fransa Kralı III. Henri'ye gönderilen elçi Hasan Ağa'nın yanında görüyoruz. S. A. Skilliter, "The Sultan's Messenger, Gabriel Defrens; an Ottoman Master Spy of the Sixteenth Century *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes,* LXVIII (1976), s. 47-59.

122 Osmanlılar, İngilizlerin şikayeti üzerine Dom António nezdinde Fas Sultanı'na mektup yazacak ve rehin aldığı oğlunu serbest bırakmasını isteyeceklerdi. BOA, *MD,* LXVII, hk. 357. H. 7 Şaban 999, M. 30 Mayıs 1591. Osmanlı-İngiliz-Dom António ittifakı hakkında bk. AGS *E* 1340, fos. 26, 33, 37, 73; 1341 fos. 25, 28, 31, 31; 1342, fos. 57, 62, 64, 65, 67, 68, 75, 83, 109.

medikleri halde, savaş biter bitmez gözlerini bir kez daha Batı'ya çevirdiler. Ancak yukarıda bahsettiğimiz ekonomik, lojistik ve teknolojik nedenlerden dolayı, İspanyollar ile olan ateşkesi bozmaktan ve Akdeniz'de yeni bir cephe açmaktan kaçındılar. 1590 ve 1592 tarihleri arasında Osmanlılar, donanmayı yeniden ihya etmek için önde gelen devlet adamlarının ve Osmanlı vasallarının sırtına gemi yapımı masraflarını yüklemek de dahil olmak üzere[123], ki bu 'askerî sınıfa üstü kapalı bir şekilde vergi ödetmek demekti, bir çok yola başvurdular. Ancak bu tip projelerin yetersizliği, 1570'lerden bu yana ihmal edilen donanmanın Kılıç Ali'nin 1587'deki ölümü ile daha da derbeder duruma düşmesi ve İstanbul ile Kuzey Afrika arasındaki bağların zayıflaması Osmanlılar'ın Akdeniz Siyaseti'ni felç edecekti. Planlanan Girit Seferi bir sonraki yüzyıla bırakılacak, Doğu Akdeniz'de bile hedeflere ulaşılamayacaktı[124]. Dönemin ünlü korsanları, Murad Reis ve Arnavut Memi, selefleri Hayreddin, Turgut ve Uluç Ali'nin başarılarına erişemeyeceklerdi. Son tahlilde, enflasyonist dalgaların, teknolojik değişimlerin ve lojistik zorlukların hükmettiği Osmanlı Siyaseti'nin Akdeniz'i uzun bir süre ihmal ederek, kısıtlı imkânlarını 1593'ten sonra Macaristan Ovası'nda ve 1603'ten sonra İran'da değerlendirmeye çalışacağını söyleyerek bağlayalım[125].

---

123 Fodor, "Between Two Continental Wars", s. 171-190.

124 Burada etkili bir devriye sistemi geliştiremeyen Osmanlılar, Rodos ve Kıbrıs'ın fethine rağmen, korsanlığın kökünü kazıyamayacaklardı. Svat Soucek, "Naval Aspects of Ottoman Conquest of Rhodes. Cyprus and Crete", içinde yen. bas. Svat Soucek, *Studies in Ottoman naval History and Maritime Geography* (Istanbul: The Isis Press, 2009), s. 135.

125 Osmanlı Donanması 1593'te Kalabriya kıyılarını yakıp yıktıysa da bu onaylanmayan bir ateşkesi cabuklaştırmak içindi. Gene Osmanlı Donanması'nın 1594'teki ve 1595'teki çıkışları da etkisiz bir gözükmeden ibarettir.